

Osobnost sociálního pedagoga Janusze Korczaka a jeho význam pro rozvoj humanistické pedagogiky

Ludmila Zemanová

Bakalářská práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ludmila Zemanová**

Osobní číslo: **H15292**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Osobnost sociálního pedagoga Janusze Korczaka a jeho význam pro rozvoj humanistické pedagogiky**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti života a díla Janusze Korczaka, sociální práce a sociální pedagogiky.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou standardizovaného dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BYSTRZYCKÁ, Anna. Korczak člověk. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovi, 2012. ISBN 978-80-7290-588-1.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

KORCZAK, Janusz. Jak milovat dítě. Praha: MAKE*detail, 2012. ISBN 978-80-905124-4-3.

KORCZAK, Janusz. Král Matýsek první. Praha: Albatros, 1987. ISBN 13-834-87.

KRAUS, Blahoslav, 2014. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ, Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

11. ledna 2018

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2018

Ve Zlíně dne 11. ledna 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 13.3.2012

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá osobností polského židovského spisovatele, pediatra, pedagoga a novináře Janusze Korczaka a jeho vlivem na rozvoj humanistické pedagogiky. O sociální pedagogice je napsáno velké množství publikací, ale jen málo zmiňuje jméno Janusz Korczak, i když je velice důležitou osobností v oblasti výchovy dětí a mládeže. Cílem této práce je zjistit, jaký vliv měl Janusz Korczak pro rozvoj humanistické pedagogiky. Empirická část práce se zaměřuje na to, jak učitelé vnímají jeho myšlenky a principy vzdělávání a jestli jsou tyto myšlenky uplatnitelné v dnešní škole.

Klíčová slova: Janusz Korczak, osobnost, dítě, vychovatel, výchova, pedagogika, Dětský kamarádský soud, rodina, sociální práce, sociální pedagogika

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the personality of the Polish-Jewish writer, pediatrician, educator and journalist Janusz Korczak and his influence on development of humanist pedagogy. There are many publications about social pedagogy in the specialized literature, but only few of them mention the name of Janusz Korczak, although he is a very important personality in the field of education. The main goal of this bachelor thesis is to map the influence of Janusz Korczak on development of humanist pedagogy. The empirical part of the thesis focuses on teachers and their opinion on ideas and principles of education of Janusz Korczak and on the possibility of their application in education at present.

Keywords: Janusz Korczak, personality, child, educator, upbringing, pedagogy, Child friendly court, family, social work, social pedagogy

Děkuji panu doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za odborné vedení mé bakalářské práce, cenné rady, připomínky a trpělivost. Dále děkuji paní Mgr. Anně Bystrzycké, Ph.D. za ochotu poskytnout mi informace a další materiály o Januszi Korczakovi. Poděkování patří samozřejmě i mé rodině a všem těm, kteří mě v průběhu studia velice podporovali.

„Dzieci nie są głupsze od dorosłych, tylko mają mniej doświadczenia.“

(Děti nejsou hloupější než dospělí, jen mají méně zkušeností)

Janusz Korczak

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1. K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM	12
1.1 Stav zkoumaného tématu v literatuře a dokumentech	12
1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice	13
1.3 K základním pojmům.....	16
2. OSOBNOST JANUSZE KORCZAKA	21
2.1 Život Janusze Korczaka	21
2.2 Dílo Janusze Korczaka.....	23
2.3 Základní myšlenky Janusze Korczaka	26
3. JANUSZ KORCZAK JAKO OSOBNOST SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY	28
3.1 Význam odkazu osobnosti Janusze Korczaka pro sociální pedagogiku.....	28
3.2 Principy výchovy podle Janusze Korczaka	30
3.3 Využití myšlenek Janusze Korczaka v dnešní škole	31
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	33
4. KVANTITATIVNÍ VÝZKUM	34
4.1 Cíle výzkumu	34
4.2 Výběr prvků do výzkumných vzorků, použité metody.....	35
4.3 Sběr dat	36
5. VÝSLEDKY VÝZKUMU	37
5.1 Analýza dat	37
5.2 Interpretace výsledků.....	46
5.3 Zhodnocení cílů výzkumu	49
6. SHRUTÍ VÝZKUMU (ZÁVĚR PRAKTICKÉ ČÁSTI)	51
7. DISKUSE	52
8. DOPORUČENÍ	53
ZÁVĚR.....	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	55
ZÁKONY	57
INTERNETOVÉ ZDROJE	58
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	59
SEZNAM TABULEK	60
SEZNAM GRAFŮ.....	61
SEZNAM PŘÍLOH	62

ÚVOD

Zvolené téma Osobnost sociálního pedagoga Janusze Korczaka a jeho význam pro rozvoj humanistické pedagogiky se může zdát snadné, jakmile ale začneme zjišťovat informace o Januszi Korczakovi, jistě dospějeme k přesvědčení, že tento lékař, spisovatel a vychovatel, byl velice důležitým člověkem v životě mnoha dětí, kterým pomáhal v těžkých životních situacích. Janusz Korczak (1878-1942, vlastním jménem Henryk Goldszmit) vedl v období let 1912-1942 ve Varšavě, v ulici Krochmalné 92 (dnes ul. Jaktorowska 6), Domov sirotků pro židovské děti ve věku od 7-14 let. Během Holocaustu zahynul spolu s dětmi ve vyhlazovacím táboře Treblinka. Nejen kvůli jeho pohnutému životu, ale zejména kvůli jeho práci by bylo vhodné, aby se o něm vědělo více. Janusz Korczak vedl své svěřence ke vzájemné spolupráci, pochopení a úctě. Učil, že důvěru a respekt si lidé mohou u ostatních získat svým přístupem a tím, že budou sami vzorem. Tímto se i sám řídil, ač ne vždy se mu dařilo. Ukazoval proto, že je nutné umět přiznat i svoji chybu. Korczak tvrdil, že dítě si váží dospělého, který nepředstírá, že je dokonalý a sám osobně často stál před Dětským kamarádkým soudem, který v sirotčinci fungoval. Věděl také, že dítě na omluvu nahlíží jinak než dospělý. Vyslechne si ji a přijme ji, ale stále se může cítit ukřivděné. Může se také stát, že člověk, který na dítěti křivdu spáchal, již nemusí mít v dětských očích takovou úctu a respekt, jako dříve. A to je něco, co se velice špatně napravuje. Janusz Korczak měl duši dospělého i dítěte a přečteme-li si alespoň některé z knih, které napsal, zjistíme, že se opravdu řídil heslem: „Děti nejsou hloupější než dospělí, jen mají méně zkušeností“. Citát byl vybrán i jako motto této bakalářské práce.

V úvodu teoretické části práce poukazujeme na spojitost sociální pedagogiky a práce Janusze Korczaka. Snažíme se o objasnění pojmů, které se vztahují k osobnosti Janusze Korczaka, a pojmů, které se vztahují k sociální pedagogice obecně. V dalších kapitolách teoretické části představíme život, dílo a také myšlenky, podle kterých se Janusz Korczak řídil při výchově svých svěřenců. Následně se zabýváme konkrétním propojením práce Janusze Korczaka se sociální pedagogikou. V závěru teoretické části práce se věnujeme možnostem využití poznatků a způsobů práce s dětmi, které Janusz Korczak zanechal ve svém odkazu.

V empirické části představujeme kvantitativní výzkum, realizovaný ve městě Brně. Výzkum byl prováděn mezi učiteli základních škol, aby věk jejich svěřenců odpovídal věku dětí, se kterými pracoval Janusz Korczak. Dotazník, předložený učitelům, se zaměřoval na styl

výchovy, uplatňovaný učiteli ve svých třídách. Jako hlavní cíl výzkumu jsme si stanovili zjistit, jaký význam měl Janusz Korczak pro rozvoj humanistické pedagogiky. Dílčími cíli potom bylo zjistit, jak jsou učitelé základních škol obeznámeni s osobností Janusze Korczaka (dále jen JK), do jaké míry se respondenti ztotožňují s myšlenkami Janusze Korczaka a jak učitelé hodnotí uplatnění jeho myšlenek v dnešní škole.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM

V první kapitole teoretické části práce se seznamujeme jak s českou, tak i světovou literaturou poukazující na odkaz Janusze Korczaka v oblastech výchovy a humanistické pedagogiky. Ovšem nesmíme opomenout ani literaturu pojednávající o vzniku a vývoji sociální pedagogiky i s jejím historickým pozadím.

Dále je třeba definovat samotný pojem sociální pedagogika a její význam. Je třeba vysvětlit, čím se zabývá a jakým způsobem je propojena s osobností Janusze Korczaka a s jeho snahou o vytvoření účelných metod ve výchově mladých lidí.

V závěru první kapitoly bakalářské práce vysvětlujeme klíčové pojmy daného tématu, které se prolínají celou teoretickou částí práce a vymezujeme rozdíly mezi výchovou a pedagogikou.

1.1 Stav zkoumaného tématu v literatuře a dokumentech

Není pochyb o tom, že Janusz Korczak zásadně ovlivnil rozvoj sociální pedagogiky v mnoha zemích světa, což dokazuje i vznik Janusz Korczak Association of the USA¹. Bohužel v České republice se jedná o osobnost laické veřejnosti takřka neznámou. Mnoho vychovatelů a pedagogů užívá postupy výchovy opírající se o práci Janusze Korczaka, bohužel o tom mnozí ani neví. Navzdory silné osobnosti Janusze Korczaka není mnoho dostupné literatury, ze které bychom se mohli dozvědět více o jeho díle a životě.

Česká literatura

Jedním z nejznámějších autorů píšících o osobnosti Janusze Korczaka je Anna Bystrzycká *Korczak člověk* (Bystrzycká, 2012). Z českých autorů se o něm ve svých knihách dále zmiňují Jaroslav Balvín *Andragogika a filozofie. V aplikaci na romskou kulturu* (Balvín, 2011). Mluvíme-li o sociální pedagogice, je na místě uvést knihu Blahoslava Krause *Základy*

¹ „Korczakova asociace v USA jsou osoby (nyní jejich vnuci), které vyrůstaly v sirotčinci u Korczaka. Následně do USA emigrovaly a s sebou si v srdcích přivezly Korczaka. V Austrálii existuje také sdružení, které vzniklo tak, že vnučka jedné emigrantky, která znala Korczaka, se nyní Korczakovi věnuje. Korczaka téměř všude doprovázejí osobní vazby, a ony nyní přecházejí na další pokolení. Korczak uchvacuje něčím, co se nedá popsat. Pozoruhodné je Japonsko – Japonci nikdy nevyrostali u Korczaka, ale „teoreticky“ objevili vzácnost jeho pedagogiky a v Japonsku organizují mezinárodní pedagogické konference na velmi vysoké vědecké úrovni.“ (rozhovor s paní Annou Bystrzyckou, dne 27. 10. 2017, Třinec)

sociální pedagogiky (Kraus, 2014) a Zlatice Bakošové *Sociálna pedagogika ako životná pomoc* (Bakošová, 2005).

Zahraniční literatura

Pokud jde o zahraniční literaturu, rozhodně nesmíme zapomenout na samotného Janusze Korczaka a jeho knihu *Jak milovat dítě-vybrané kapitoly* (Korczak, 2012a), kterou z originálu z roku 1920 znovu přeložil Martin Veselka, a na jeho knihy *Sám s Bohem – Modlitby těch, kteří se nemodlí* (Korczak, 1980) a *Král Matýsek První* (Korczak, 1987).

Cizojazyčná (nepřeložená) literatura

Jedním z klíčových děl Janusze Korczaka je kniha *Prawo dziecka do szacunku*² (Korczak, 2012b), která byla v roce 2012 znovu vydána v Polsku v rámci Roku Janusze Korczaka³. Ze světových autorů uvedu pro příklad Betty Jean Lifton a knihu *The King of Children: The Life and Death of Janusz Korczak*⁴ (Lifton, 2005). K Januszi Korczakovi neodmyslitelně patří kniha *Král Matýsek První*, která byla přeložena do češtiny, ale i její pokračování *Król Maciuś na wyspie bezludnej*⁵ (Korczak, 2015), která se bohužel překlada pro české čtenáře, alespoň zatím, nedočkala.

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

Za zakladatele pedagogiky, jako vědní disciplíny, je považován Jan Ámos Komenský. Ten připisuje velký význam vlivu prostředí, ve kterém výchova probíhá. Pedagogika se dělí na množství subdisciplín a jedním z těchto podoborů je sociální pedagogika. Na tento relativně mladý obor existuje více definic. Například Zlatica Bakošová (2005, s. 54) v publikaci *Sociálna pedagogika ako životná pomoc* říká: „Sociální pedagogika je součástí věd o člověku, patří do soustavy pedagogických věd. Sociální pedagogika jako životní pomoc je pozitivní pedagogika, jejímž cílem je v systému kompletní péče poskytnout pomoc dětem, mládeži a dospělým v různých typech prostředí hledáním optimálních forem pomoci a kompenzováním

² Překlad názvu: Právo dítěte na úctu.

³ Polský Sejm (dolní komora parlamentu Polské republiky) vyhlásil „Rokem Janusze Korczaka“ rok 2012, UNESCO vyhlásilo „Rokem Janusze Korczaka“ rok 1978 – tedy 100 let po jeho narození.

⁴ Překlad názvu: Král dětí: Život a smrt Janusze Korczaka.

⁵ Překlad názvu: Král Matýsek na pustém ostrově.

nedostatků. Cílem je přeměna lidí a společnosti prostřednictvím výchovy. Jde o proces výchovné péče, péče, ochrany směřující k integraci a stabilizaci osobnosti.“⁶

Samotné základy sociální pedagogiky však sahají mnohem hlouběji do minulosti. Blahoslav Kraus (2014, s. 9) ve své knize *Základy sociální pedagogiky* zmiňuje Platóna, který říká: „(...) výchova jako jedna z forem státního donucování může zajistit bezproblémové fungování státu.“

Pojem sociální pedagogika byl sice poprvé použit v díle *Rukověť vzdělání pro německé učitele* od německého pedagoga Adolfa Diesterwega, ale za zakladatele je považován německý filozof a pedagog Paul Natorp, který „(...) věří, že pod vlivem výchovy a ušlechtilé morální koncepce se bude celý svět postupně zdokonalovat a povede k vytoužené lidské jednotě“ (Kraus, 2014, s. 11). Jsou ovšem i tací, jež za zakladatelskou osobnost považují švýcarského pedagoga Johanna Heinricha Pestalozziho, který někomu může svojí prací nápadně připomínat práci Janusze Korczaka. Oba se zabývali výchovnou činností a založili ústav pro výchovu chudých dětí a útulek pro sirotky, ale hlavním rozdílem mezi těmito dvěma muži byl hlavně přístup k dětem. Korczak nebral své svěřence jen jako někoho, kdo byl obyvatelem sirotčince, ale jako lidské bytosti, se kterými je potřeba pracovat. Ze své role nevystupoval pouze jako ředitel domova, ale byl také v roli výchovné. Zastával názor, že „(...) vychovatel směřuje své dílo tak, aby každý dobrovolně dozrál a dobrovolně pochopil, že ten druhý má právo mi věřit, protože mám k němu úctu. Má právo očekávat, že ho nezraním a neponížím. Má právo počítat s tím, že ho nejen nezavraždím, ale že mu dám i najíst, že vyslechnu jeho bolesti. Má právo se na mě spolehnout.“ (Bystrzycká, 2012, s. 40) V tomto směru fungují i dětské domovy, jak je známe dnes. Představují místo, kde už je vše v pořádku a dítě se nemusí bát o svoji bezpečnost. Vychovatelé nemají vystupovat pouze v roli autorit, ale i v roli důvěrníků, ochránců, vychovatelů. Jak píše Jaroslav Balvín (2011, s. 13): „(...) obětavých učitelů byly řady, někteří z nich ztratili při těchto záchranách i svůj život (viz např. polský

⁶ Originální text: „Sociálna pedagogika je súčasťou vied o človeku, patrí do sústavy pedagogických vied. Sociálna pedagogika ako životná pomoc je pozitívna pedagogika, ktorej cieľom je v systéme komplexnej starostlivosti poskytnúť pomoc deťom, mládeži a dospelým v rôznych typoch prostredí hľadaním optimálnych foriem pomoci a kompenzovaním nedostatkov. Cieľom je premena ľudí a spoločnosti prostredníctvom výchovy. Ide o proces výchovnej starostlivosti, opatery, ochrany smerujúci k integrácii a stabilizácii osobnosti.“ (Bakošová, 2005, s. 54)

pedagog, učitel židovských dětí, které skončily v 2. světové válce v plynové komoře spolu se svými učiteli, Janusz Korczak).“

Podobně jsou na tom i školy, ať už základní, nebo střední. Učitel, nebo v případě základní školy i vychovatel, není jen ten, kdo osm hodin dohlíží, po práci jde domů a o dítě se již dále nezajímá. V mnoha případech učitel úzce spolupracuje s rodinou dítěte a řeší i věci mimo školu. Ať už jde o rodinné problémy, nebo o problémy, které v sobě dítě nosí, ale nemluví o nich. Janusz Korczak se zabýval problémy, které trýzní dětskou duši a které se později mohou odrážet i v dospělém životě, pokud se neřeší.

Když se podíváme práci Janusze Korczaka jako na celek, tak vidíme, že se zabýval se sociální pedagogikou, jelikož viděl spojitost mezi svými svěřenci a mezi vychovateli, kteří je měli na starosti. Viděl důležitost v přístupu k dítěti. Ukazoval, že k dítěti se musí přistupovat jako k člověku plnohodnotnému, který má svá přání a své sny, a taktéž věděl, že pokud člověk nemá správné vedení a kvůli tomu si posléze není schopen uvědomit následky svých činů, nikdy nemůže dosáhnout kvalitního života. Alfred Adler (1870-1937)⁷, rakouský lékař a psycholog židovského původu, kterého ve své publikaci *Psychologie duševního vývoje* zmiňuje Rudolf Kohoutek (2008, s. 35) „(...) doporučoval vychovatelům a rodičům: naučte své dítě stát na vlastních nohou, aby si pomohlo z obtíží samo. Dodávejte mu odvahy a sebedůvěry, nebuďte příliš starostliví a nerozmazlujte je. Jestliže dítě dělá něco nesprávně, nechte je, ať pokud možno pocítí přirozené následky svého počínání. Dávejte mu takové úkoly, na které stačí (ale nenastavujte mu laťku příliš nízko). Netrvejte na slepé poslušnosti. Buďte trpěliví, hovořte věcně a zbytečně nerozkazujte. Když dítě samo vidí chybu, je lépe neříkat nic. Je-li mezi dítětem a pedagogem napjatý vztah, je lépe se zdržet poznámek. Je lépe neříkat nic i v okamžiku, kdy vychovatel vycítí, že by dítě odmlouvalo. Vychovatel by se měl vystříhat jakýchkoliv poznámek, které dítě zahanbují.“ S tímto doporučením naprosto souhlasím, a podíváme-li se na Janusze Korczaka a jeho způsob práce s dětmi v sirotčinci v internátu, všimneme si podobnosti v doporučeních pro výchovu dětí, ovšem s tím rozdílem, že Alfred Adler doporučoval výchovný postup, nýbrž Janusz Korczak se podílel na výchově i přímo při práci s dětmi.

⁷ Zakladatel psychologické teorie tzv. individuální psychologie osobnosti, kterou rozvíjel až do své smrti v roce 1937. Od roku 1902 do roku 1911 působil v psychoanalytické skupině S. Freuda.

1.3 K základním pojmům

V této podkapitole se zaměříme na základní pojmy, které se prolínají celou prací. Jelikož sociální pedagogika staví na konceptu prolínání mnoha oborů, je možné používat definice a vysvětlení z různých oblastí, tedy z oblasti práva, pedagogiky, nebo i sociologie. Mezi nejdůležitější pojmy této práce patří bezesporu jméno Janusze Korczaka, jež byl velkou osobností sociální pedagogiky, a který se podílel na jejím rozvoji. Neméně důležitými pojmy jsou potom právo, výchova a vychovatel. Slova, která jsou s Januszem Korczakem dozajista neoddělitelně spjata. Práce obsahuje i další výrazy, které jsou v této podkapitole vysvětleny.

Janusz Korczak:

Bystrzycká (2012, s. 10) ve své knize *Korczak člověk* představuje Janusze Korczaka (1878-1942), vlastním jménem Henryk Goldszmit, jako významného polského lékaře, pedagoga, spisovatele, humanistu a vychovatele, který se na rozdíl od většiny ostatních velkých osobností, jež působily se ve stejném období, lišil především tím, že za svého života nedostal Nobelovu cenu a ani žádné uznání, které by ocenilo jeho práci.

„Korczak je legendou – symbolem obětavosti. Je symbolem pedagoga, který vidí dobro dítěte. Není to však jen nějaké všeobecné dobro pro nějaké všeobecné dítě. Jde mu o konkrétní dítě v konkrétní situaci.“ (Bystrzycká, 2012, s. 17)

Můžeme říci, že v zásadě pro něj byl nejdůležitější okamžik, kdy si uvědomil, že jeho posláním je pomoc lidem: „Nechci být spisovatelem, ale lékařem. Literatura jsou jen slova, zatímco medicína jsou skutky.“⁸ (Lifton, 2005, s. 30)

Osobnost:

Pedagogický slovník říká: „(...) z hlediska psychologického se jedná o každého člověka s jedinečnou strukturou svých psychických vlastností a dispozic“ (Průcha a kol., 2003, s. 146). Chceme-li však význam pojmu osobnost opravdu pochopit, měli bychom si přečíst knihu Jaroslava Balvína (2011, s. 49) *Anragogika a filozofie. V aplikaci na Romskou kulturu*, ve které říká: „Osobnost je pro vývoj a změny v kulturních systémech důležitá nejenom jako

⁸ Originální text: „I won't be a writer, but a doctor. Literature is just a words, while medicine is deeds.“

příjemce kulturních hodnot ve svém ontogenetickém vývoji, v němž sehrává rozhodující roli výchova, ale i jako tvůrce hodnotových, kulturních systémů.“

Dítě:

Tento pojem můžeme definovat z více směrů. V rámci této bakalářské práce jsou nejlépe uplatnitelné dva – dítě z pohledu pedagogického a jak na něj pohlíží právo.

- Pedagogika:
 - Pedagogický slovník (Průcha a kol., 2003, s. 45) definuje dítě jako: „Lidského jedince v životní fázi od narození po období adolescence. Podle některých pojetí je za dítě považován i jedinec před narozením, tj. v prenatálním období vývoje člověka. Pedagogika se dítětem zabývá jako subjektem edukace (...)“.

- Právo:
 - V knize *Mami, tati znáš má práva?: malá publikace o Úmluvě o právech dítěte*⁹ (Votavová a kol., 2008, s. 5) první část Úmluvy o právech dítěte uvádí: „(...) dítětem se rozumí každá lidská bytost, mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jež se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“.

Vychovatel:

Zákon 563/2004 Sb. definuje vychovatele, jako toho: „který vykonává přímou pedagogickou činnost ve školském výchovném a ubytovacím zařízení nebo v jeho oddělení zřízeném pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, nebo ve středisku výchovné péče, získává odbornou kvalifikaci:

⁹ „Úmluva o právech dítěte je mezinárodní dokument, který se zabývá pouze právy dětí. Úmluva byla schválena 20. listopadu 1989 Valným shromážděním OSN v New Yorku (OSN = Organizace spojených národů – je mezinárodní organizace pro udržení míru, spolupráci všech států a vzájemnou pomoc), (...) Česká republika podepsala úmluvu v březnu 1993.“ (Votavová a kol., 2008, s. 5)

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku nebo sociální pedagogiku.
- b) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na speciální pedagogiku.
- c) vzděláním stanoveným pro vychovatele podle odstavce 1 a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na speciální pedagogiku.“

Výchova:

„Výchova je záměrné působení na druhého člověka tak, aby se rozvíjel v harmonickou osobnost. Harmonickým rozvojem je míněn vývoj tělesný, duševní a mravní.“ (Rozsypalová a kol., 2003, s. 168)

Výchova je nedílnou součástí pedagogiky. Předchozí generace jí předávají hodnoty, jež byly vytvořeny předky. Jde o hodnoty morální, hmotné, kulturní a vědní. Nová generace jejich podstatnou část přebírá a během života k nim přidává ty, které sama vytvořila. Tím se ve vývoji lidstva udržuje kontinuita. Pro úspěšné výchovné působení má klíčovou roli zájem o člověka, optimistický postoj k životu, trpělivost, tolerance a důslednost. Nedílnou součástí výchovy jsou výchovné metody. Ty se používají při uskutečňování výchovných cílů. (Rozsypalová a kol., 2003, s. 168-171)

Pedagogika:

Pedagogický slovník (Průcha a kol., 2003, s. 160) definuje tento pojem jako „(...) vědu a výzkum zabývající se vzděláváním a výchovou v nejrůznějších sférách života společnosti.“ Pedagogiku ovšem známe i jako samostatný „(...) obor studia na pedagogických a jiných fakultách připravujících učitele, resp. předmět (kurz) v rámci tohoto studia“ (Průcha a kol., 2003, s. 161).

Dětský kamarádský soud:

V knize *Korczak člověk* Bystrzycká (2012, s. 123) uvádí: „Dětský kamarádský soud měl být pomocí jak dítěti, tak vychovateli, ale především dítěti. Každý vychovatel má *moc*, a když s touto svou *mocí* neumí zacházet, velmi snadno ji může beztrestně zneužít. Nikdo si toho ani nevšimne (kromě ponížených dětí) a on může beztrestně působit dál. Soud měl dítěti zajistit možnost ochrany jeho důstojnosti a právo říci, co je bolí a jak k tomu došlo. Korczakovi nešlo o hledání viníka nebo hledání odpovědi na otázku, kdo měl pravdu. U soudu sice také často došlo k poznání, kdo měl pravdu, kdo je viníkem a jak to řešit, ale to nebylo prvořadým Korczakovým úmyslem. Přítomnost dětského kamarádského soudu bylo znamením, že zde nikdo nemá takovou *moc*, aby si mohl vládnout sám po svém, a nikdo zde nemá takové poznání *spravedlnosti*, aby mohl o něčem rozhodovat sám.“

Rodina:

Z mého pohledu je jedním z nejužitečnějších vysvětlení definujících pojem rodina to, které uvádí Jozef Výrost a Ivan Slaměnik v knize *Aplikovaná sociální psychologie* (2008, s. 50): „Rodina jako primární nositel kultury poskytuje základ norem a hodnot dané společnosti. Vede dítě ke společenskému životu v prostředí, ve kterém vyrůstá, učí ho orientovat se ve světě symbolů. Rodinná výchova seznamuje dítě s kulturními vzorci (tradice, zvyky, mravy, zákony, tabu apod.) tím, že se dítě učí respektovat požadavky rodičů a je sankcionované za jejich nesplnění.“

Sociální práce:

„Sociální práce se během 20. století stala společenskovední disciplínou i oblastí praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (např. chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti). Sociální práce se opírá jednak o rámce společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění, nebo ji získat zpět. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky.“ (Matoušek a kol., 2001, s. 10).

Sociální pedagogika:

Blahoslav Kraus (2014, s. 18) v knize *Základy sociální pedagogiky* uvádí: „Postupně se termín začal používat ve čtyřech významech:

- a) Ve smyslu metodologickém
 - sociálně-pedagogický přístup k výchovnému procesu jako sociálnímu jevu, který odráží všechny proměny společnosti
- b) Jako pedagogická disciplína
 - zaměřuje se především na výchovný proces a výchovné oblasti s dominantním vlivem prostředí, tedy mimo vyučování, ve volném čase a v různých mimoškolních výchovných institucích
- c) Jako studijní (profesní) obor
- d) Jako vyučovací předmět
 - ve své době (po roce 1989) měl velmi různorodý obsah a někdy například suploval teorii výchovy.“

2. OSOBNOST JANUSZE KORCZAKA

Je velice důležité brát v potaz dobu, ve které Janusz Korczak žil, a události, které se kolem něj odehrávaly. Uvědomíme-li si jeho židovský původ a skutečnost, že působil v Polsku v období 19. století, ve Varšavě pod carskou okupací, tedy před vypuknutím 1. světové války a v průběhu 2. světové války, až tehdy můžeme pochopit nesmírnou oddanost, kterou k dětem Janusz Korczak choval. Je zajímavé, že je mnoho dostupných informací například o Siru Nicholasi Georgi Wintonovi¹⁰. Díky článkům, filmům i učebnicím se dnes ví, kdo byl Nicholas G. Winton a co pro několik stovek, převážně židovských, dětí udělal. Rozhodně mu nechceme upírat zásluhy, ale o Januszi Korczakovi je informací daleko méně. Přitom by si Starý doktor¹¹, zasloužil minimálně stejnou pozornost, jako Sir Winton.

Janusz Korczak se rozhodl, že bude pracovat s dětmi a bude se podílet na založení a vedení domova pro sirotky. A ačkoli to znamenalo, a on si to dobře uvědomoval, že pokud se chce kvalitně věnovat dětem v sirotčinci, nezanedbávat je a dopřát jim kvalitní péči, musí opustit myšlenku na vlastní rodinu. I přes tuto skutečnost Janusz Korczak neměl rád, když se říkalo, že se pro sirotčince obětoval tím, že se na jeho úkor nikdy neoženil a ani neměl děti. Podle něj totiž nešlo o obětování se, nýbrž o rozhodnutí se. V dnešní době by mohl být Janusz Korczak považován za jakéhosi hrdinu, ale dalo by se tušit, že ani toto označení by se mu nelíbilo, nesouhlasil by s ním a rozhodně by takto nechtěl být označován. Neuvažoval nad sebou, jako nad někým, kdo se vzdává svého života pro druhé. Nepracoval v sirotčinci pro uznání, nebo oslavování jeho osoby. Věnoval se výchovné činnosti, prostě proto, že bylo potřeba, aby se o děti někdo zajímal a dal jim naději v lepší budoucnost.

2.1 Život Janusze Korczaka

Janusz Korczak, vlastním jménem Henryk Goldszmit, se narodil roku 1878 ve Varšavě do rodiny advokáta Józefa Goldzmita a Cecylie Gębické. Vystudoval ruské gymnázium a později

¹⁰ Sir Nicholas Winton, pocházel z nepraktikující německo-židovské rodiny. Roku 1939 se zasloužil o záchranu téměř 700 židovských dětí z území Československa, které bylo v té době okupované, před transportem do koncentračních táborů tím, že jim zajistil odjezd vlakem do Spojeného království.

¹¹ Korczak worked in radio (1935–1936, 1938–1939), giving talks under the name “Old Doctor” (Ciesielska, 2010). Český překlad: Korczak pracoval v rozhlasu (1935-1936, 1938-1939) a pořádal rozhovory pod názvem "Starý doktor."

medicínu na lékařské fakultě Carské univerzity ve Varšavě, kde dne 23. března 1905 obdržel i lékařský diplom. Po studiu pracoval jako lékař v dětské nemocnici Bersonů a Baumanů ve Varšavě, nemocnice sloužila převážně židovským dětem. V období rusko-japonské války sloužil jako vojenský lékař v sanitárních vlacích. Jako vojenský lékař působil i na Ukrajině v období 1. světové války. (Bystrzycká, 2012, s. 203-207)

Zásadní pro jeho pozdější profesní život byl rok 1911. Tehdy byl na studijním pobytu v Londýně, kde navštívil školu a útulek pro děti ve Forest Hill. Zde se rozhodl, že přijme místo ředitele nově vzniklého Domova sirotků¹² (dále jen DS) a to bez nároku na mzdu, pouze za byt a stravu¹³. V období působení Janusze Korczaka v DS byly jeho jedinými příjmy honoráře za knihy, lékařské konzultace pro veřejnost a za přednášky. Ředitelem zmíněné instituce se stal dne 7. října 1912 a vedl ji s přestávkami až do své smrti v roce 1942, kdy byl transportem i s dětmi poslán do vyhlazovacího tábora Treblinka¹⁴. (Bystrzycká, 2012, s. 209)

V DS byla jeho hlavní spolupracovnicí Stefania Wilczyńska¹⁵, která zde působila až do roku 1937. Tehdy odjela do Palestiny, kde měla původně zůstat již trvale. Roku 1939 se však nečekaně vrátila, aby mohla v DS pomáhat při práci s dětmi. Je nutné říci, že také ona vykonávala svoji funkci bez nároku na mzdu, stejně jako Korczak. (Bystrzycká, 2012, s. 217)

Roku 1915 se v Kyjevě seznámil s Marií Rogowskou-Falskou¹⁶, která později působila ve funkci ředitelky Naszego Domu¹⁷ a s Korczakem spolupracovala až do roku 1935. (Bystrzycká, 2012, s. 210-216)

¹² DS byl vybudován ve Varšavě v ulici Krochmalné č. 92 (Bystrzycká, 2012, s. 209). „Domov sirotků byl vybudován ve znamení nedůvěry k dětem i personálu. Vše vidět, vědět a všemu zabránit. Obrovský odpočinkový sál-to je otevřené prostranství, náměstí. – Jediná ostražitá osoba má pod palcem vše“ (Korczak, 2012a, s. 97).

¹³ Do roku 1933 Janusz Korczak v DS bydlí. Po odstěhování sem stále dochází a nadále plní své povinnosti. (Bystrzycká, 2012, s. 215)

¹⁴ „Největší z pěti nacistických vyhlazovacích táborů.“ (Baxter, 2010, s. 14)

¹⁵ 26. května 1886 – asi 6. srpna 1942, spolu s Korczakem a dětmi zemřela v táboře Treblinka.

¹⁶ Narodena 2. února 1877 - zemřela 7. září 1944 ve Varšavě.

¹⁷ Sirotčinec pro polské dělnické děti v Pruszkově (od roku 1939 byl Nasz Dom přestěhován do nové budovy na Bielanech ve Varšavě), který vedla Marie Falská. Korczak s domovem spolupracoval v letech 1919-1935, kdy na spolupráci rezignoval, členem sdružení Towarzystwa „Nasz Dom“, jehož úkolem byla podpora sirotčince Nasz Dom, však zůstal i po své rezignaci (Bystrzycká, 2012, s. 211-212).

2.2 Dílo Janusze Korczaka

Janusz Korczak přispíval do řady časopisů, psal knihy o výchově, k zamyšlení, ale i literaturu pro děti. Celkově napsal kolem dvacítky knih a obrovské množství fejetonů a článků. Mezi jeho nejznámější díla patří knihy *Sám s Bohem - modlitby těch, kteří se nemodlí*, *Jak milovat dítě* a *Právo dítěte na úctu*. Mezi další známé knihy patří literatura pro děti *Král Matýsek První* a *Král Matýsek na pustém ostrově*¹⁸.

První jmenovaná kniha, *Sám s Bohem – Modlitby těch, kteří se nemodlí*, je velice působivým počinem Janusze Korczaka. Nejde o dílo nijak obsáhlé, ale má své kouzlo v nutnosti zamyšlení se nad jednotlivými modlitbami i z toho důvodu, že každá z nich je psaná formou, která odpovídá tomu, kdo modlitbu vyslovuje. Kniha *Sám s Bohem* se dá pojmut i jako takový deník zpovědí nás všech.

Korczak v tomto svém díle nádherně vyjádřil potřebu člověka, aby mu někdo naslouchal. Modlitby jsou směřované do našeho nitra. Na tyto modlitby nečekáme odpovědi a mnohdy o nich víme, že nebudou vyslyšeny.

Zajímavé je, že v každá modlitba je zaměřena na něco jiného. Některé žádají o materiální věci, jiné o věci spíše duchovní, nebo za něco děkují. Například *Modlitba děvčátka* je zajímavá v tom, že dívka žádá o sílu ducha, což je neočekávané, když uvážíme, že děti jsou od přírody sobecké. Emocionálně nejpůsobivější je *Modlitba Matky II.* (Korczak, 1984, s. 11):

„Odpusť Bože, že si naříkám.

Řekla jsem: můj syn je mrtev, otčina mně vzala syna,
obětoval svůj život.

Nerozuměla jsem. Děkuji Ti Bože, žes mě osvítil.

Říkám: povolal jsi mého syna k sobě, otčina přijala mé milé dítě za syna,
dala mu – neochudila ho – dala mu krásnou smrt.

Pláču slzy radosti i hrdosti při pomýšlení, že před tebou stanul voják mně nejbližší,
- a zasalutoval: - Rozkaz, Pane Bože.

Vlast mu dala krásnou smrt.

Děkuji Ti, žes mě osvítil.“

¹⁸ Nejprve vyšla kniha *Król Macius Pierwszy* a po ní pokračování *Król Macius na wyspie bezludnej*. Druhý díl nebyl přeložen do češtiny.

V tomto duchu vedl Janusz Korczak i své malé svěřence, se kterými pracoval. Chtěl, aby se nebáli svěřit se s jakýmkoli problémem. Věděl totiž, že ač pro jiné může jít o banalitu, dítě vidí svůj problém jako velice závažný. Učil děti, že žádné z nich není o nic méně důležité, aby se na něj a jeho trápení někdo díval povýšeně.

Dalším významným dílem se stala kniha *Jak milovat dítě*, která se v nynější podobě skládá z částí Internát a Domov sirotků¹⁹. V ní Janusz Korczak popisuje své působení ve zmíněných institucích. Kniha je pojata jako deník, ve kterém popisuje i pochyby o sobě samém, uvědomuje si své chyby a rozmýšlí následky svých rozhodnutí.

Nejvíce překvapující je, jak pokrokové názory na výchovu v ní jsou. Velice zajímavé je, že se Janusz Korczak na výchovu díval jako na něco, co můžeme ovlivnit pouze do jisté míry a stejně tak jen do jisté míry zajistit, aby z dětí vyrostli slušní lidé. Důležité ale je, že vychováváme tak, jak nejlépe umíme. V tomto ohledu je velice působivá věta: „Zajistit dětem svobodný a harmonický vývoj všech schopností ducha, cele odkrýt jejich tajné možnosti, vychovat je v úctě k dobru, kráse a svobodě... Naivní-zkus to!“ (Korczak, 2012a, s. 22)

Kdo někdy s dětmi pracoval, ten ví, jak je to náročná práce. Janusz Korczak se snažil děti vychovávat nejlépe, jak to šlo. Dělal to ze své vůle, aniž by očekával něco na oplátku. Dával dětem možnost přijít se mu svěřit se svým trápením, vyslechnout je a poradit, pokud o to stály. Dal jim možnost najít v DS nový domov, ač to nikdy nebyl domov skutečný.

Jako všechny děti, tak i v internátu, nebo v DS nebyly všechny děti ideální, hodné a poslušné. Taktéž porušovaly stanovená pravidla a odmítaly se přizpůsobit řádu, koneckonců to stále byly jen děti. Ovšem pro takové případy jsou v knize popisovány i postihy, které na ně čekaly, jako například Dětský kamarádský soud²⁰, obsahující 1000 § a Kodex. Tato pravidla však neplatila pouze pro děti, ale také pro vychovatele, tedy i pro Janusze Korczaka. Ten totiž věděl, že po dětech nemůže chtít dodržovat něco, co nedodržuje sám, na což mnoho dnešních učitelů a vychovatelů zapomíná.

Když se vzpomíná jméno Janusz Korczak, nesmíme opomenout titul *Právo dítěte na úctu*. Knihu velice dobře vystihuje věta: „Dítě je bytost rozumná, dobře zná potřeby, potíže a

¹⁹ Původní dílo bylo složeno ze čtyř částí.

²⁰ Vznikl v DS, jako metoda rozřešení sporů mezi dětmi. Rozsudky se vydávaly na základě Kodexu.

překážky svého života.²¹ (Korczak, 2012b, s. 21) Mimo jiné i zde²² Korczak upozorňuje na potřebu dítěte něco vlastnit. Mít něco s čím může disponovat dle svého uvážení. I v rámci svého okolí dítě vidí rozdíly v ekonomické situaci rodiny. „Dítě bolestivě znepokojují hmotné obavy rodiny, cítí nedostatky, srovnává svou chudobu s bohatstvím svého přítele a hořce na něj doléhají peníze, o které je ochuzen.“²³ (Korczak, 2012b, s. 30-31)

Dalším tématem, kterým se v knize Právo dítěte na úctu zabývá, je pozornost, kterou dítěti rodič věnuje. Říká, že dítěti je věnována pozornost hlavně v případech, kdy se jí dožaduje, a to tak že zlobí, ruší a je nesoustředěné. Tyto chvíle si pamatujeme. Bohužel se nesoustředíme na chvíle, kdy je dítě klidné, soustředěné a nad něčím přemýšlí. Zanedbáváme chvíle, kdy si s dětmi povídáme a jinak společně trávíme čas. Potom před námi dítě své touhy skrývá, aby dosáhlo obrazu, který po něm chceme, tedy aby bylo hodné a poslušné a dělalo to, co je podle nás správné. Učíme děti, aby se přetvařovaly. Aby se usmívaly, i když uvnitř pláčou, protože to od nich společnost, nebo jejich nejbližší okolí očekává. Na dítě je vyvíjen tlak, aby se chovalo podle představ. Bohužel, každý na něj má nároky jiné. Proto je pro jednoho učitele, nebo rodiče, dítě hodné a dokonalé a z pohledu druhého, když nesplňuje požadavky, je dítě špatné. Na dětech, ale i na sobě navzájem, automaticky hledáme to špatné a nedokonalé, ale nevšímáme si cností, které každý z nás má. (Korczak, 2012b, s. 34-35)

Janusz Korczak však nepsal pouze vzdělávací literaturu, ale i knihy pro děti. Mezi jeho nejznámější dílo, určené nejmenším čtenářům patří kniha *Král Matýsek První*²⁴ a její pokračování *Král Matýsek na pustém ostrově*. Do českého jazyka byl přeložen pouze první díl. Kniha popisuje osudy malého Matýska, který se po smrti svého otce stane králem. Jelikož je ale dítě, doplácí na svoji důvěřivost vůči ministrům, kteří mu radí a mají mu pomáhat. Až později Matýsek přijde na to, že mu nepomáhají, ale spíše mu lžou. Po návratu z války si Matýsek uvědomí svoji odpovědnost vůči svému království a rozhodne se pro reformy, které by v zemi nastolily rovnoprávnost vůči dětem. V knize *Král Matýsek První* (Korczak, 1987, s.

²¹ Originální text: „Dziecko jest istotą rozumną, zna dobrze potrzeby, trudności i przeszkody swego życia.“

²² V knize „Jak milovat dítě“ upozorňuje na potřebu dítěte vlastnit majetek – může se jednat o korálek, papírek od bonbonu, nebo třeba jen kousek sklíčka. Jsou to drobnosti, dítěti na nich ale záleží.

²³ Originální text: „Dziecko dzieli boleśnie troski materialne rodziny, odczuwa braki, porównywa własne ubóstwo z dostatkiem kolegi, dolegają mu gorzkie grosze, o które zuboża.“

²⁴ Kniha byla přeložena do více než 20 jazyků.

144) je nádherný úryvek: „Páni ministři, řekl Matýsek a napil se vody, neboť zamýšlel mluvit dlouho. Rozhodli jsme se, že si bude vládnout celý národ, aby sám mohl říci, co potřebuje. Zapomněli jste však, pánové, že národ nejsou jen dospělí, ale i děti. Máme několik miliónů dětí, i ony by měly vládnout. Budou tedy dva parlamenty: jeden pro dospělé, kde budou zasedat poslanci a ministři dospělých, druhý pro děti, kde ministry a poslanci budou děti. Jsem králem dospělých i dětí, jestliže si však dospělí myslí, že jsem pro ně příliš malý, ať si zvolí dospělého krále a já zůstanu králem dětí.“ Na tomto textu můžeme vidět, že Janusz Korczak se problematikou dětského práva na rovnocennost věnoval napříč celým svým literárním odkazem. Úryvek pokračuje na téže straně větou, tak příznačnou pro práci Janusze Korczaka: „Všechny reformy jsou těžké. Ale jednou je třeba s nimi začít.“

Je možné, že i svým dobrovolným odjezdem do koncentračního tábora chtěl dětem ukázat, že i když má možnost odchodu a tím i své záchrany, tak život jeho dětí pro něj není o nic méně důležitý. Tímto svým gestem dětem vzdal hold a poukázal na to, že je bere jako sobě rovné, které nemůže opustit.

Na okraj by bylo vhodné zmínit i knihu *Svojhlavý Chlapec: život Ludovíta Pasteura*. Dílo je určeno dětem a pojednává, jak z názvu vyplývá, o dětství a životní dráze francouzského biologa, chemika a lékaře Louise Pasteura. Korczak v úvodu knihy popisuje, jak malý Ludovít vyrůstá, a nuzné poměry, ze kterých pochází. Dále nás kniha provází celým životem chlapce, který se svojí pílí a vytrvalostí dokázal odrazit ze dna chudoby a dostat se až na vrchol společenského žebříčku. Jako v mnoha jiných knihách Janusze Korczaka, tak i zde můžeme najít ponaučení. V tomto případě takové, že pokud něco chceme, máme si za tím jít.

2.3 Základní myšlenky Janusze Korczaka

Janusz Korczak byl nejen lékařem a spisovatelem, ale i pedagogem, který k dětem přistupoval s úctou, kterou si zasloužili. Nebral je jako méněcenné jen proto, že ještě nejsou dospělí.

Řídil se myšlenkou, že dítě je především člověk, i když ještě nedozrálý. Nic to však nemění na tom, že má právo na úctu²⁵. Tímto heslem se řídil i při svém působení v DS.

Domov měl vlastní pravidla, na jejichž tvorbě se spolupodíleli i svěřenci DS. V rámci vnitřní organizace starší děti, které z vážného důvodu neodešly ve 14 letech z DS, vystupovaly

²⁵ Stejnomený název knihy: *Prawo dziecka do szacunku* (Korczak, 1948).

v rolích vychovatelů, vydával se zde časopis²⁶ a soudily se spory více i méně závažné. Stěžejními myšlenkami Janusze Korczaka bylo právo na vlastnictví, soukromí, na ochranu, na vzdělání atd. Ač byla v domově nejrůznější práva, byly tam samozřejmě i povinnosti a jisté normy chování, které byly striktně vyžadovány, jinak hrozilo až vyloučení z DS, což pro mnohé děti znamenalo život na ulici, nebo návrat sice domů, ale bohužel do velice nuzných poměrů, kde často nebyly prostředky ani na jídlo.

Janusz Korczak se svým vedením DS snažil docílit správné a plnohodnotné výchovy. Posílal své svěřence do školy, do učení, vyžadoval pomoc s úklidem, chystáním jídla i s péčí o mladší děti. Tímto režimem vedl děti k samostatnosti a odpovědnosti za své jednání a k uvědomění si, že ne vše je zadarmo a člověk se v životě musí spoléhat hlavně sám na sebe. Většina jeho svěřenců buď neměla rodinu vůbec, nebo pocházela z velice ekonomicky slabých rodin, takže měli snahu v domově zůstat, jelikož pro ně představoval jistotu tepla, jídla a bezpečí. Bohužel občas nastala situace, kdy muselo být dítě za nějaký prohřešek vykázáno a vrátit se mohlo pouze za předpokladu, že se za něj některé jiné dítě, nebo vychovatel zaručí.

Velice zajímavé bylo i pořádání letních výjezdů, dnes bychom řekli táborů, pro děti z DS. Na takovýchto akcích děti mohly alespoň na chvíli zapomenout na vše, co je trápí a užívat si klidné dětství, na které má každé dítě nárok. I na fotografii pořízené na letním táboře²⁷, je patrné, jak jsou děti šťastné, což jistě bylo pro Korczaka velkým zadostiučiněním za jeho práci. Poslední dětský tábor Korczak zorganizoval v roce 1940, protože nedlouho po něm byl celý sirotčinec přestěhován z Krochmalné ulice do nově zbudovaného ghetta ve Varšavě, kde ovšem byly daleko horší podmínky pro život a tím se i výrazně zvýšila nemocnost dětí.

Korczak si byl vědom blížícího se nebezpečí, ale nažil se, aby děti nepocíťovaly změnu v tak markantním rozsahu, a proto s nimi vytvářel nejrůznější divadelní představení a zapojoval se s nimi i do her, čímž mimoděk děti vedl ke vzájemné spolupráci.

²⁶ Janusz Korczak v knize *Jak milovat dítě o časopise napsal* (2012a, s. 121): „Výchovná instituce bez vlastního časopisu, se podle mého podobá zoufalému pobíhání a brblání personálu, chození v kruhu bez jasného směřování a kontroly dětí něčemu náhodnému a nesystematickému, bez tradice, bez vzpomínek, bez vývojové linie do budoucna.“

²⁷ V knize *„Jak milovat dítě“*. (Korczak, 2012a, s. 118)

3. JANUSZ KORCZAK JAKO OSOBNOST SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY

Již od začátku své literární činnosti se Janusz Korczak věnuje problému výchovy. V průběhu studií na gymnáziu mu v novinách *Kolce*²⁸ vyšel článek pod názvem Gordický uzel²⁹, kde si pokládá otázku, zda přijde někdy doba, že rodiče budou výchovu svých dětí brát vážně. (Bystrzycká, 2012, s. 155)

Je bezesporu, že na výchovu mají vliv i podmínky, ve kterých se dítě nachází. Už Platón tvrdil, že dítě by mělo být vychováváno těmi, kteří mu jsou dobrým vzorem. I Alfred Adler říkal, že povzbuzujeme-li děti a podporujeme-li jejich silné stránky, tak tím povzbuzujeme růst jejich sebedůvěry.

3.1 Význam odkazu osobnosti Janusze Korczaka pro sociální pedagogiku

Odkaz Janusze Korczaka můžeme vidět nejen v množství literatury, kterou po sobě zanechal, ale můžeme se s ním setkat i v samotném školství. Školy nesoucí jeho jméno najdeme po celém světě. V Polsku se jeho jménem pyšní Janusz Korczak Pedagogical University in Warsaw. Tato univerzita byla založena roku 1993 Polskou Asociací pro vzdělávání dospělých jako neveřejná vysoká škola. Nabídka vzdělávacích oborů je určena především, avšak ne pouze, pro učitele a pedagogy. Škola nabízí možnost studia za nižší sazby, než jsou nabízeny běžné vysoké školy, což je naprosto v souladu s myšlenkami Janusze Korczaka, který by jistě ocenil možnost kvalitního studia pro všechny. Korczak Pedagogical University je jednou z nejstarších a nejznámějších škol terciálního vzdělávání s několika odloučenými pracovišti ve městech Lublin, Štětín, Katowice, Człuchów, Olštýn a Wałbrzych. Celkově studuje na univerzitě kolem 7000 studentů.

Další školou nesoucí ve svém názvu odkaz Janusze je Waldorfska Szkoła Podstawowa im. Janusza Korczaka w Krakowie. Každý, kdo školu navštíví, již na první pohled vidí, že jde o velmi odlišné prostředí. Není tak snadné popsat slovy "jiné prostředí". Vytváří ho děti radostné a otevřené. Vytvářejí ho učitelé, kteří se svým přístupem velice odlišují od těch, na které je možné narazit v typických "systémových" zařízeních. V neposlední řadě ho vytvářejí

²⁸ Překlad: Bodláčí.

²⁹ Originální text: Węzeł gordyjski.

i rodiče, kteří se ochotně podílejí na životě školy. Dělají to, protože ji prostě milují. Vidí, že spokojenost jejich dětí závisí především na prostředí, ve kterém se vzdělávají. Waldorfska Szkoła Podstawowa im. Janusza Korczaka w Krakowie je největší školou v Krakově a druhou největší waldorfskou školou³⁰ v Polsku. V současné době škola vzdělává 113 žáků základních škol a 38 žáků gymnázia.

Když mluvíme o vzdělávacích institucích odkazujících se na Janusze Korczaka, neměli bychom zapomínat na The European Janusz Korczak Academy, která vznikla jako partner The Jewish Agency for Israel³¹. Tento židovský vzdělávací institut se nachází v Německu a má dvě pracoviště, v Mnichově a Berlíně. Byl založen v roce 2009. Jeho cílem je posílení Židovské identity a komunity a rozptýlení předsudků převládajících mezi židy a lidmi jiného vyznání. Akademie si klade za cíl poskytnout příležitosti pro dialog a prostřednictvím vzdělávání a odborné přípravy se podílet na "nápravě světa"³².

Poslední ze škol, která si zasluhuje alespoň stručné uvedení, je Bangkok's Janusz Korczak School. Na škole je zajímavé její umístění, které je, jak už je patrné z názvu, v Bangkoku, v hlavním městě Thajska. Bangkok's Janusz Korczak School spadá pod Mercy Centre UK³³. Škola byla založena na památku pedagoga, lékaře a humanisty Janusze Korczaka, aby vyhovovala dětem se zvláštními potřebami. Těmito dětmi jsou myšleny hlavně děti pocházející z chudinských komunit, sirotci a děti bez domova.

³⁰ Waldorfský alternativní výchovně-vzdělávací program vychází z pedagogických zásad, které formuloval rakouský filosof a sociální myslitel Rudolf Steiner (1861–1925). Waldorfská pedagogika se snaží integrovaně rozvíjet nejen intelektuální schopnosti žáků, ale i jejich praktické dovednosti a umělecké vlohy.

³¹ Od roku 1929 The Jewish Agency for Israel pracuje na zajištění živé Židovské budoucnosti. Organizace slouží jako hlavní spojení mezi židovským státem a židovskými komunitami po celém světě. Její snahou je vytváření lepší společnosti v Izraeli i mimo něj. Cílem je obnovit u mladých Izraelců a jejich vrstevníků po celém světě, kolektivní smysl pro židovství.

³² Hebrejsky: לתקן את העולם [čti: tiqqun olam]

³³ Specializovaný a vysoce profesionální tým pečovatелů, kteří dělají neocenitelnou práci pro opuštěné a ohrožené děti. Reagují na každou nouzovou situaci chudinských komunit, nabízí úkryt a ochranu.

3.2 Principy výchovy podle Janusze Korczaka

Janusz Korczak, nebyl jen člověkem, který se snažil děti vychovat, ale snažil se z nich především udělat dobré lidi, prospěšné pro společnost. Svě svěřence seznamoval se světem v celé jeho kráse, rozhodně se ho ale nesnažil ukazovat lepším, než ve skutečnosti je. Jeho cílem bylo připravit děti na budoucnost a na opravdový život.

Z jeho knih je patrné přesvědčení, že lidé k sobě mají chovat úctu vzájemně. Nezáleží na tom, jestli jde o přístup k dítěti, nebo k dospělému, nebo starci. Všichni jsme si rovni a máme právo na důstojné zacházení. Ve svých knihách se zaměřoval hlavně na přístup k těm, kteří jsou slabší, tedy k dětem. Už při své práci v DS vyžadoval, aby děti měly nejrůznější práva. Například právo na vlastnictví jakéhokoli majetku. Nešlo zrovna o nemovitosti, ale pro děti nebyly jejich majetky o nic méně důležité, i když šlo například jen o skleněný korálek, kousek provázku, nebo o panenku. Hlavní myšlenkou tohoto práva bylo, aby si dítě uvědomilo, že pokud je vlastníkem něčeho, tak z tohoto plynou jak práva, tak i povinnosti a je možnost, že o věc přijde, když s ní bude zacházet bez rozmyslu.

Také věřil v individuální přístup ke každému člověku a v hledání nejlepší cesty pro vzájemnou spolupráci. Díky své činnosti v sirotčinci a internátu věděl, že jak je jedinečný každý člověk, tak je jedinečná i jeho osobnost. Chápal, že na různé podněty může a bude reagovat každý zcela odlišně a nemůže tedy být ani jednotný přístup ve výchově. Jak Korczak (2012a, s. 168) píše v knize *Jak milovat dítě*: „(...) neexistují „děti“, nýbrž jedinci, natolik různí, krajně odlišní, že každý z nich jinak a svým způsobem reaguje na to, co ho obklopuje.“

Stejně tak dítě ale musí vědět, že ač je nablízku někdo, na koho se může obrátit, tak se musí snažit i samo a rozhodně nemůže počítat s tím, že dostane vše zadarmo. Vedl děti k samostatnosti.

Dalším principem, který Janusz Korczak při práci s dětmi uplatňoval, bylo přesvědčení, že dítě musí mít dobrý vzor v dospělém a jen tak se může plně a správně vyvíjet jeho osobnost. Korczak měl několikrát nutkání odklonu od pravidel, někdy to i udělal, ale potom se musel zamyslet nad tím, že po dětech chce něco, co sám není ochoten dodržet a je to od něj vůči dětem velice pokrytecké. Tyto odklony nebyly v souladu s myšlenkou úcty k dětem, protože je tímto shazoval, což nechtěl. Zároveň byl přesvědčen o tom, že tyto křivdy si dítě pamatuje

dlouho a umí je použít, kdykoli dostane příležitost. Z tohoto důvodu všechna pravidla, která platila v DS neplatila pouze na svěřence, ale i na vychovatele.

V tomto ohledu byl nejpůsobivějším počinem Janusze Korczaka v oblasti výchovy bezpochyby Dětský kamarádský soud (dále jen DKS). Janusz Korczak (2012a, s. 123) o něm v knize *Jak milovat dítě* napsal: „Věnuji-li nepoměrně mnoho místa soudu, činím to v přesvědčení, že soud se může stát zárodkem zrovnoprávnění dítěte, přivádí k ústavě, nutí k deklarování práv dítěte. Dítě má právo na to, aby byly jeho záležitosti brány vážně a aby byly spravedlivě řešeny. Dosud bylo vše závislé na dobré vůli nebo dobré či špatné momentální náladě vychovatele. Dítě nemělo právo protestovat. Tomuto despotismu je však nutno učinit přítrž.“ Soud byl vytvořen ve spolupráci Janusze Korczaka a dětí. Měl sloužit jako vážená instituce pro napravování křivd, které se mezi dětmi objevovaly. Pro dospělé by mohly být spory malicherné, ale pro děti ne, proto roli soudců zastávali svěřenci DS. Verdikty soudu se vydávaly na základě Kodexu obsahujícího 1000 §³⁴, které si ve vzájemné spolupráci vytvořily děti spolu s vychovatelem. Kodex byl rozdělen na deset oddílů³⁵, ve kterých byly obsaženy paragrafy rozsudků. Zajímavé je, že když se podíváme na oddíly Kodexu, tak zjistíme, že vlastně všechny obsahují pouze osvobozující rozsudky. DKS tedy děti učil, že mají právo se bránit, ale dával jim i možnost promyslet si křivdu, která se jim stala, za kterou chtěli potrestat viníka a v některých případech ji i odpustit.

3.3 Využití myšlenek Janusze Korczaka v dnešní škole

Stěžejní myšlenkou, která se prolíná celým dílem Janusze Korczaka, je právo dítěte na úctu, Tuto myšlenku je možno brát jak z pohledu na dítě, tak z pohledu dítěte. V prvním případě se jedná o přístup, který zastáváme vůči dítěti samotnému. Jaké bereme ohledy na jeho názor, touhy a přání, nebo na jeho potřeby. Neměly bychom dítě brát jako nedůležitého člena společnosti jen proto, že ještě nedosáhlo dospělosti. Měli bychom se do jeho pocitů umět,

³⁴ Korczak, 2012a, s. 132-135

³⁵ 1. Soud spor nesoudí, 2. Soud chválí – děkuje – vyjadřuje lítost, 3. Soud neshledává vinu, 4. Soud přikládá vinu – podmínkám – náhodě – vice osobám – někomu jinému, 5. Soud prosí o odpuštění, 6. Soud odpouští, neboť neshledal zlý úmysl, 7. Soud odpouští, a to po zvážení polehčujících okolností, 8. Soud odpouští, protože viník už byl potrestán, případně projevil lítost, 9. Soud se pokouší odpustit, 10. Výjimečná osvobození (Korczak, 2012a, s. 132-135)

nebo alespoň pokusit, vžít a uvědomit si, že tím, jak na dítě působíme, jak k němu přistupujeme, tím zároveň formujeme jeho osobnost a v širším ohledu tím i spoluutváříme budoucí společnost. Dítě v nás musí mít vzor, od kterého se může učit a přejímat všechny vlastnosti a názory, hlavně ty dobré.

Ač si to neuvědomujeme, působíme na rozvoj osobnosti dítěte už od jeho útlého věku. Vždyť už batole se snaží napodobovat pohyby, výrazy a gesta, která vidí u rodičů, učitelů ve školce a škole, ale i celkově u svého okolí. Měli bychom brát v úvahu všechny aspekty, kterými dítě můžeme ovlivnit a přemýšlet nad nimi.

Z pohledu druhého, tedy ze strany dítěte, má tato malá osobnost právo na úctu vůči nám. Měli bychom tedy uvážit, jak na dítě působíme a jestli si jeho úctu vlastně zasloužíme. Nemůžeme ji od něj přece vyžadovat, pokud pro toto privilegium sami nic neděláme. Dítě si nás nemůže vážit, pokud v nás nevidí vzor hodný následování. Mnoho lidí nevidí rozdíl v pojmu úcta a autorita. Ideální kombinací samozřejmě je, když člověk, který má u dítěte autoritu, má i jeho úctu. Obojí si u dítěte můžeme získat tím, že dítě směřujeme směrem, o kterém jsme přesvědčeni, že je správný, ale nesnažíme se ho za každou cenu nutit k něčemu, o čehož správnosti dítě pochybuje.

V dnešní škole je na děti vyvíjen tlak, aby byly lepší, rychlejší, chytřejší a soupeřily mezi sebou, kdo má lepší známky, kdo se dostal na lepší školu atd. Na jednu stranu jsou to velice stresující aspekty v utváření osobnosti, ale na druhou stranu tyto jdou ruku v ruce se zásadami Janusze Korczaka, že překážky, které dítě musí vyřešit, ho vedou ke snaze o zdokonalování se a tím i spojenou schopností nést zodpovědnost za své činy. Se zodpovědností úzce souvisí i myšlenka spolupodílení se na vytváření pravidel, podle kterých se bude dítě řídit. Totiž, když dáme dítěti možnost říct, jak se bude chovat, tak toto musí dodržovat, jinak následuje trest. Dítě by tedy mělo mít právo rozhodnout se o svém jednání, ale z toho musí umět vyvodit důsledky, což v mnoha dnešních školách chybí. Dítě ví, že něco nesmí, ale neumí si odvodit případný trest, který za nedodržení pravidel bude následovat, nebo naopak trest zná, ale ten se i přes porušení pravidel nedostaví. Pro dítě je tato situace daleko stresovější, než když ví, co má očekávat a ví, že k trestu skutečně dojde.

II.PRAKTICKÁČÁST

4. KVANTITATIVNÍ VÝZKUM

Na úvod by bylo vhodné definovat kvantitativní výzkum. Chráska (2016, s. 11) vymezuje kvantitativně orientovaný výzkum jako: „(...) záměrnou a systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy.“

„Kvantitativní přístupy k výzkumu v sociálních vědách v mnohém napodobují metodologii přírodních věd. (...) kvantitativní výzkum využívá náhodné výběry, experimenty a silně strukturovaný sběr dat pomocí testů, dotazníků a pozorování. (...) Kvantitativní výzkum bývá spojován s hypoteticko-deduktivním modelem vědy, který sestává z těchto základních komponent:

1. Formálně se vyjadřuje určité obecné tvrzení, které má potenciál vysvětlit vztahy v reálném světě – **teorie**.
2. Provede se dedukce. Za předpokladu, že teorie platí, budeme očekávat, že nalezneme vztah mezi minimálně dvěma proměnnými X a Y – **hypotéza**.
3. Uvažujeme definici, co potřebujeme zjistit, abychom porovnali X a Y – **operační (operacionalizovaná) definice**.
4. Provedeme pozorování – **měření**.
5. Provedeme závěry o platnosti hypotézy – **testování hypotézy**.
6. Vztáhneme výsledek testování zpět k teorii – **verifikace**.“ (Hendl, 2016, s. 42)

4.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu, prováděným mezi učiteli na základních školách v Brně, je zjistit, jaký význam měl Janusz Korczak pro rozvoj humanistické pedagogiky. Dílčími cíli bylo zjistit, jak jsou učitelé základních škol obeznámeni s osobností Janusze Korczaka (dále jen JK), do jaké míry se respondenti ztotožňují s myšlenkami JK a jak učitelé hodnotí uplatnění myšlenek JK v dnešní škole. Čím více jsme pronikali k osobnosti JK, tím více jsme nabyli přesvědčení, že jde o osobnost nedoceněnou s potenciálem ovlivnit svými myšlenkami styl výchovy v dnešní škole.

Po předběžném průzkumu, je možno se domnívat, že jméno tohoto pedagoga, spisovatele, lékaře a humanisty není tak známo, jak by si takováto osobnost zasloužila. Z tohoto důvodu padlo rozhodnutí uvést jeho jméno a myšlenky do povědomí učitelů vybraných základních škol v Brně pomocí dotazníku, který obsahuje i nezákladnější informace o JK, aby se respondenti mohli seznámit s touto osobností.

4.2 Výběr prvků do výzkumných vzorků, metody

Pro kvantitativní výzkum, který je v této práci prováděn, můžeme použít dva typy statistik:

1. Inferenční statistika

- inferenční statistika se skládá z metod pro přijímání a měření spolehlivosti závěrů o základním souboru založených na informacích získaných z výběru ze základního souboru.

2. Neinferenční statistika (popisná, deskriptivní)

- neinferenční statistika se skládá z metod pro zjišťování a sumarizaci informací
- deskriptivní výzkum, je naprosto korektní a nedává proměnné do vztahů a nepracuje tudíž s hypotézami.

Vzhledem k malé míře informací o JK byl zvolen výzkum deskriptivní.

Cílovou skupinou výzkumu jsou učitelé základních škol ve městě Brně, a to z důvodu, že i JK pracoval s dětmi ve věku od 6 do 14 let, protože sám tvrdil, že dospívajícím, dnes bychom řekli „pubertákům“, nerozumí. Konkrétní metodou sběru dat byl dotazník. Odkaz na vyplnění dotazníku byl zaslán elektronickou poštou učitelům základních škol ve městě Brně.

Použili jsme tedy **záměrný výběr**, který Miroslav Chráska (2016, s. 19) vysvětluje takto: „(...) zde o výběru jistého prvku nerozhoduje náhoda, ale buď úsudek výzkumníka, nebo úsudek zkoumané osoby.“ Dále poukazuje na to, že: „výběr může vzniknout v podstatě třemi způsoby:

- **anketní výběr** – jedinci se dostávají do výběru sami na základě svého rozhodnutí.
- **výběr „průměrných jednotek“** – při kterém se vybírá určitý objekt (např. škola, třída, žáci), který výzkumník považuje za typický (průměrný) případ. Tato metoda předpokládá vysokou kvalifikaci a erudici výzkumného pracovníka, který musí dobře rozlišovat mezi jevy jedinečnými, zvláštními a obecnými (...).

- **kvótní výběr** je jediný záměrný výběr, který z teoretického hlediska vyhovuje. (...) Chceme-li například provést kvótní výběr obyvatelstva určité oblasti, můžeme zjistit, že v tomto základním souboru je určitý počet mužů a žen, že obyvatelstvo má jisté věkové složení... atd. Podle těchto kontrolních znaků lze vytvořit určité kvóty pro výběr.

(...) Zvláštní formou kvótního výběru je tzv. **panel**. O panelu hovoříme tehdy, jestliže vytvořenou reprezentativní skupinu osob používáme opakovaně k řadě různých výzkumů (je to možné pouze v případě, že složení základního souboru se příliš rychle nemění).“ (Chráska, 2016, s. 19)

4.3 Sběr dat

Zvolenou metodu sběru dat, tedy **dotazník**, Peter Gavora (in Chráska, 2016, s. 158) vymezuje jako: „způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.“ Chráska (2016, s. 158) doplňuje, že: „Samotný dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.

Pro účely bakalářské práce byla využita elektronická forma dotazníku Survio³⁶. Tato forma dotazníku je praktická jak pro výzkumníka, tak pro respondenty, jelikož dotazování ji mohou vyplnit kdykoli, bez ohledu na časové možnosti výzkumníka a výsledky se automaticky zaznamenávají do tabulek a grafů, což zamezí chybám ve výpočtech.

Pro pilotní část výzkumu byli požádáni 3 respondenti z výběrového souboru, aby zhodnotili jasnost a srozumitelnost otázek. Z průzkumu se ukázalo, že respondenti neporozuměli významu slovního spojení „moderní škola“ u otázky č. 6 a č. 7 a brali ho za označení alternativního stylu výuky. V otázkách dotazníku bylo tedy toto slovní spojení změněno na „dnešní škola“, aby bylo jasné, oč se jedná. Na ostatních položkách nebylo třeba cokoli měnit.

³⁶ <https://www.survio.com/cs/>

5. VÝSLEDKY VÝZKUMU

Tato kapitola seznamuje s výsledky kvantitativního výzkumu, který byl uskutečňován pomocí elektronického dotazníku Survio. U některých položek dotazníku mohli respondenti zvolit i více odpovědí. Odpovědi dotazovaných jsou zobrazeny v grafech a tabulkách, vytvořených na základě responzí. Respondenty byli učitelé základních škol ve městě Brně.

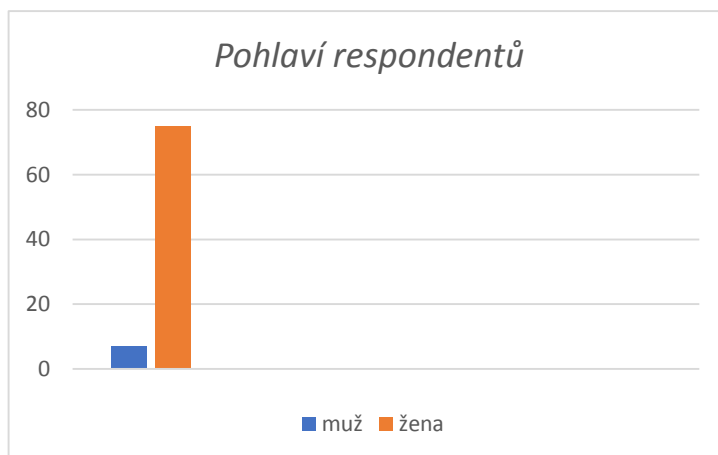
Dotazníkového šetření se účastnilo 82 respondentů ze 150 oslovených. Žádná z odpovědí nemusela být vyřazena.

5.1 Analýza dat

Dotazníkové položky:

Otázka č. 1: Jste muž, nebo žena?

Pro potřeby této otázky jsme vybrali všechny respondenty, kteří se výzkumu zúčastnili. Graf ukazuje vyšší podíl žen, které odpovídaly na dotazník. Z celkového počtu 82 respondentů odpovědělo 75 žen, což činí 91,5 % z celkového počtu dotazovaných. Muži v celkovém počtu zastupují pouze 7 odpovědí, které odpovídají 8,5 % všech dotázaných. Tento výsledek se dal předpokládat, jelikož školství je stále obor, ve kterém dominují ženy.

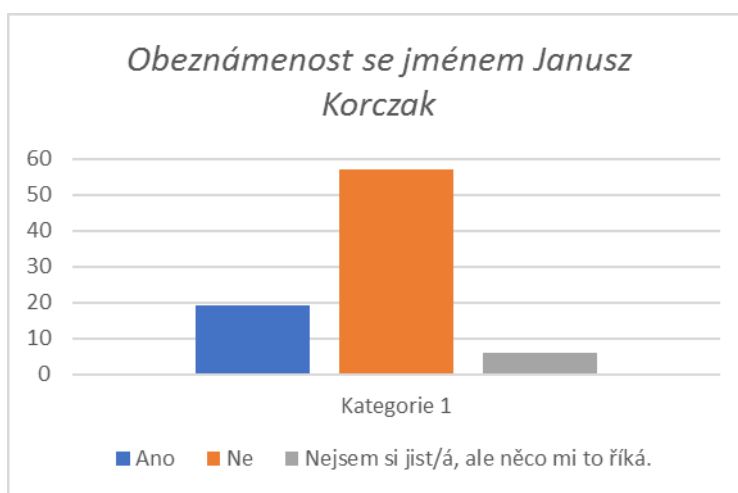
Graf 1 - pohlaví respondentů

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Muž.	7	8,5 %
Žena.	75	91,5 %

Tabulka 1 - pohlaví respondentů

Otázka č. 2: Setkali jste se někdy se jménem Janusz Korczak?

Z této položky vyplývá, že z celkového počtu 82 respondentů se se jménem JK setkalo 19 dotazovaných, což tvoří 23,2 % z celkového počtu. V 6 případech, které tvoří 7,3 %, si respondenti nejsou jisti, ale jméno jim něco říká. Tento výsledek byl předvídatelný, jelikož, dle průzkumu zmíněného ze začátku praktické části práce, jméno JK je veřejnosti vcelku neznámé.

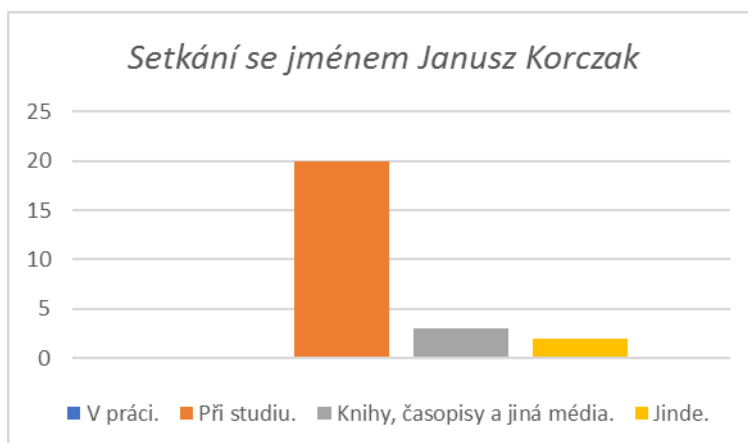
Graf 2 - obeznamenost se jménem Janusz Korczak

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano.	19	23,2 %
Ne.	57	69,5 %
Nejsem si jist/á, ale něco mi to říká.	6	7,3 %

Tabulka 2 - obeznamenost se jménem Janusz Korczak

Otázka č. 3: Kde jste se se jménem Janusz Korczak setkali?

V této položce jsme zjišťovali, kde se dotazovaní se jménem JK setkali. Z grafu jsme pro účely této otázky odebrali ty respondenty, kteří na první otázku odpověděli „ne“. Ze zbývajících odpovědí vyplývá, že respondenti se s tímto jménem setkali nejčastěji při studiu. Těchto respondentů bylo 20, což odpovídá 87 % z celkového počtu kladných odpovědí. Přes knihy, časopisy a jiná média se s ním setkali 3 dotazovaní, což odpovídá 13 % kladných odpovědí. Respondenti, kteří vybrali možnost „jinde“, byli instruováni, aby uvedli zdroj, kde se s informací setkali. Tato možnost byla vybrána dvakrát a jako zdroj byl uveden film a přítelkyně.

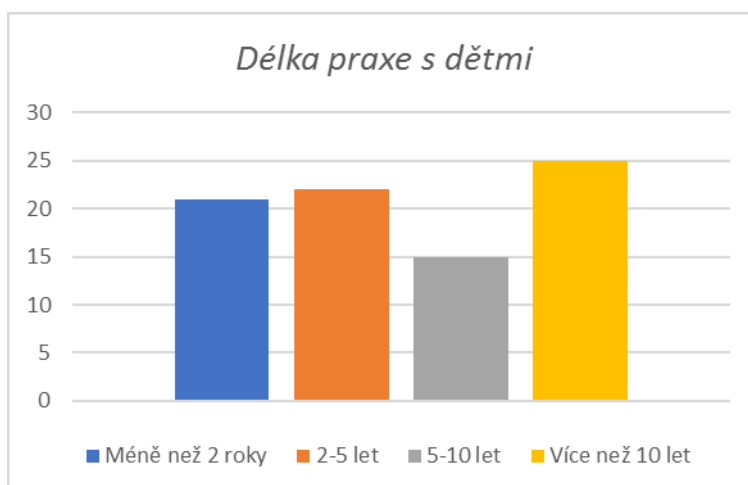
Graf 3 - setkání se jménem Janusz Korczak

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
V práci.	0	0 %
Při studiu.	20	87,0 %
Knihy, časopisy a jiná média.	3	13,0 %
Jinde.	2	8,7 %

Tabulka 3 - setkání se jménem Janusz Korczak

Otázka č. 4: Jak dlouho už se práci s dětmi věnujete?

Tato otázka byla položena pro zajímavost srovnání délky praxe učitelů a jejich znalosti jména JK. Z grafu, nacházejícího se na následující straně, vidíme, že procentuální zastoupení je téměř stejné. Největší procento odpovědí mají respondenti, kteří uvedli, že s dětmi pracují více než 10 let. Četnost těchto odpovědí tvoří 30,5 %, což dělá 25 dotazovaných z celkového počtu respondentů, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření.

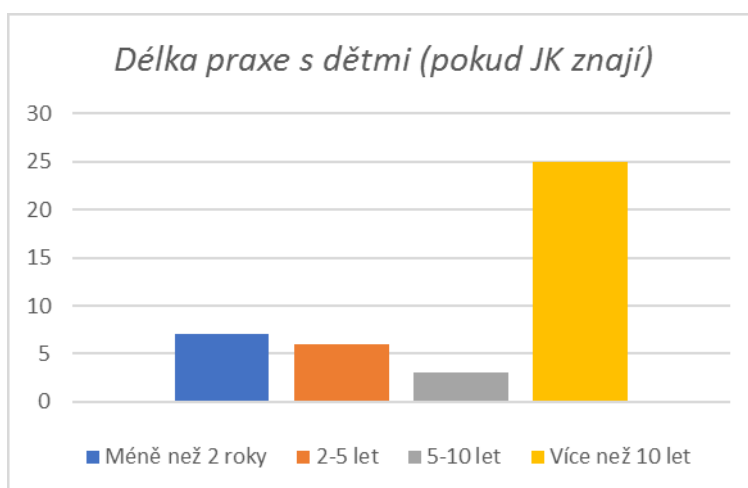

Graf 4 - délka praxe s dětmi

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Méně než 2 roky.	21	25,6 %
2-5 let.	22	26,8 %
5-10 let.	15	18,3 %
Více než 10 let.	25	30,5 %

Tabulka 4 - délka praxe s dětmi

Pro zajímavost jsme vytvořili i graf zohledňující délku praxe u těch, kteří odpověděli kladně, nebo „něco mi to říká“ na otázku, že jméno JK znají. Tento graf ukazuje, že z 26 respondentů, znajících jméno JK, je celých 40 % (tj. 10 dotazovaných) s praxí delší než 10 let, stejně jako u předchozího grafu. Druhé místo ve znalosti JK obsadili respondenti s délkou praxe do 2 let. Tato skupina má celkový podíl 28 % (tj. 7 dotazovaných). Délka praxe je u všech respondentů téměř srovnatelná. Jediná skupina, která se vymyká, je skupina s délkou práce s dětmi „5-10 let“. Tato tvoří pouze 18,3 % veškerých dotazovaných, přičemž toto procento odpovídá 15 osobám, které dotazník vyplnily.

Graf 5 - pouze učitelé, kteří Janusze Korczaka znají

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Méně než 2 roky.	7	28,0 %
2-5 let.	6	24 %
5-10 let.	3	12 %
Více než 10 let.	10	40 %

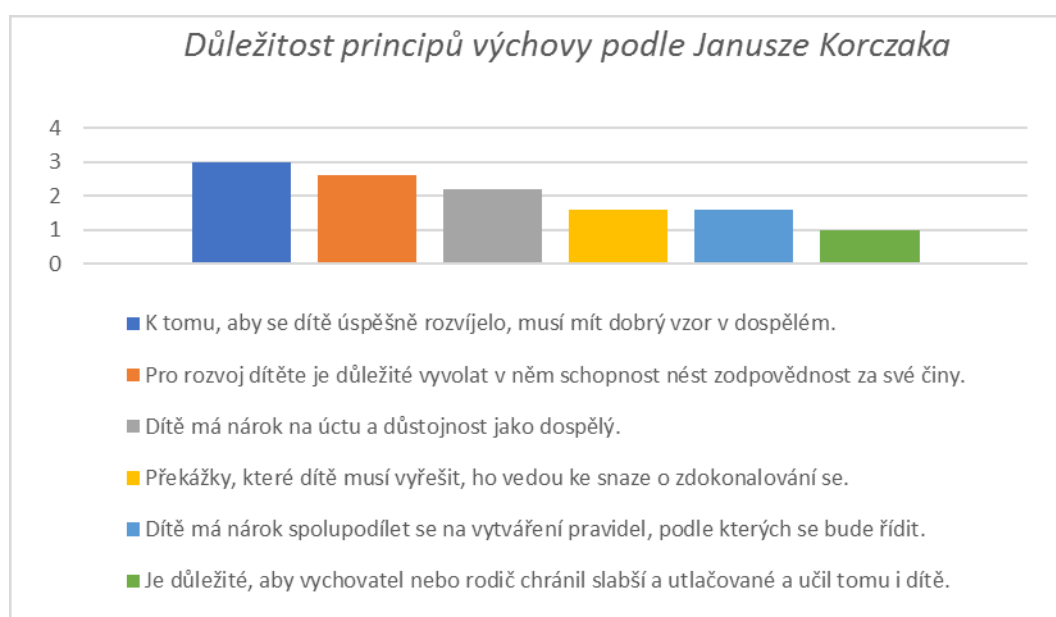
Tabulka 5 - pouze učitelé, kteří Janusze Korczaka znají

Když srovnáme oba grafy, je jasně vidět, že nejvíce jsou obeznámeni se jménem JK učitelé, kteří se práci s dětmi věnují více než 10 let. Vysokou měrou jsou zastoupeni i ti, kteří se této činnosti věnují méně než 2 roky, a u kterých je možno předpokládat, že ještě studují, tedy se s tímto jménem setkávají při studiu. Odpovědi jsou ale v případě obojího grafů velice vyrovnané,

což vykazuje dobré předpoklady pro zavádění principů výchovy JK do dnešních škol.

Otázka č. 5: Seřad'te principy výchovy do pořadí, které je podle Vás důležité pro správný rozvoj dítěte. Nahoře (1) = nejvíce důležité, dole (6) = nejméně důležité.

Do této položky dotazníku jsme zahrnuli již opět všechny respondenty a instruovali jsme je, aby položky v otázce seřadili dle důležitosti. Jako nejdůležitější princip výchovy podle JK dotazovaní označili možnost „Je důležité, aby vychovatel nebo rodič chránil slabší a utlačované a učil tomu i dítě“. Přijde mi zajímavé, že za nejméně důležitý bod je označena možnost: „K tomu, aby se dítě úspěšně rozvíjelo, musí mít dobrý vzor v dospělém“, když uvážíme, že dítě se v průběhu svého vyvíjení setkává hlavně s dospělými.

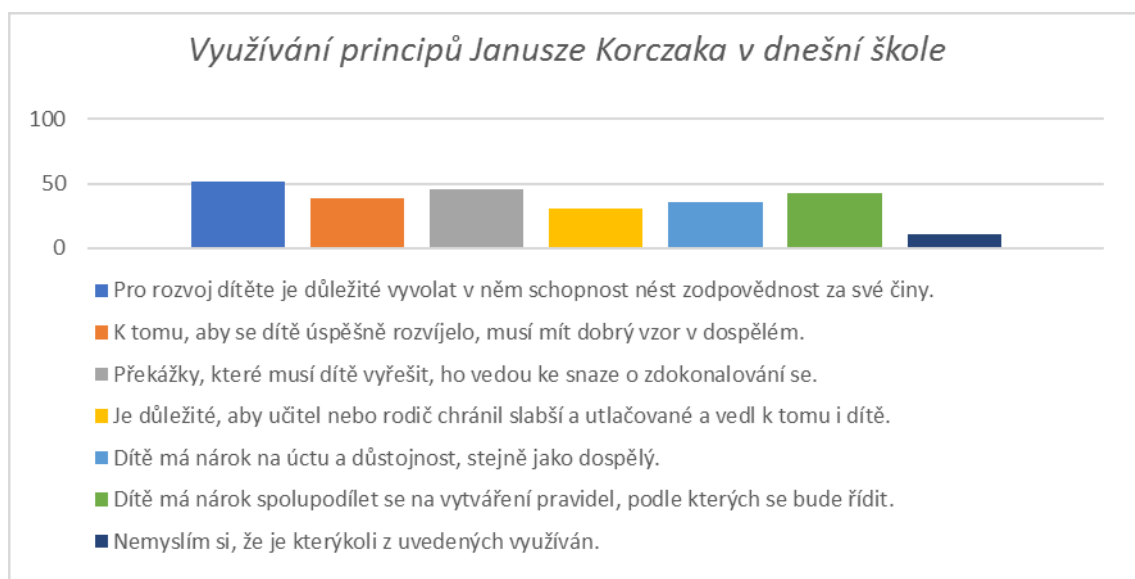
Graf 6 - důležitost principů výchovy podle Janusze Korczaka

Možnosti odpovědí	Důležitost
K tomu, aby se dítě úspěšně rozvíjelo, musí mít dobrý vzor v dospělém.	3
Pro rozvoj dítěte je důležité vyvolat v něm schopnost nést zodpovědnost za své činy.	2,6
Dítě má nárok na úctu a důstojnost jako dospělý.	2,2
Překážky, které dítě musí vyřešit, ho vedou ke snaze o zdokonalování se.	1,6
Dítě má nárok spolupodílet se na vytváření pravidel, podle kterých se bude řídit.	1,6
Je důležité, aby vychovatel nebo rodič chránil slabší a utlačované a učil tomu i dítě.	1

Tabulka 6 - důležitost principů výchovy podle Janusze Korczaka

Otázka č. 6: Myslíte si, že je některý z uvedených principů v dnešní škole využíván?

V otázce číslo 6 jsme se zaměřili na pohled učitelů na výchovu v dnešních školách. Respondenti byli instruováni, že mohou vybrat všechny možné odpovědi. Z uvedených vyplývá, že na otázku „Myslíte si, že je některý z uvedených principů v dnešní škole využíván?“ označilo jako nejvíce prosazovanou myšlenku: „Pro rozvoj dítěte je důležité vyvolat v něm schopnost nést zodpovědnost za své činy.“ Jako nejvíce využívanou ji označilo 52 respondentů z celkového počtu 82, což je podíl více než nadpoloviční, konkrétně 63,4 %. Naopak jako nejméně prosazovaný je dle dotazovaných bod: „Je důležité, aby učitel nebo rodič chránil slabší a utlačované a vedl k tomu i dítě.“ Tento princip skončil s nejmenším počtem hlasů, stejně jako u otázky číslo 5.

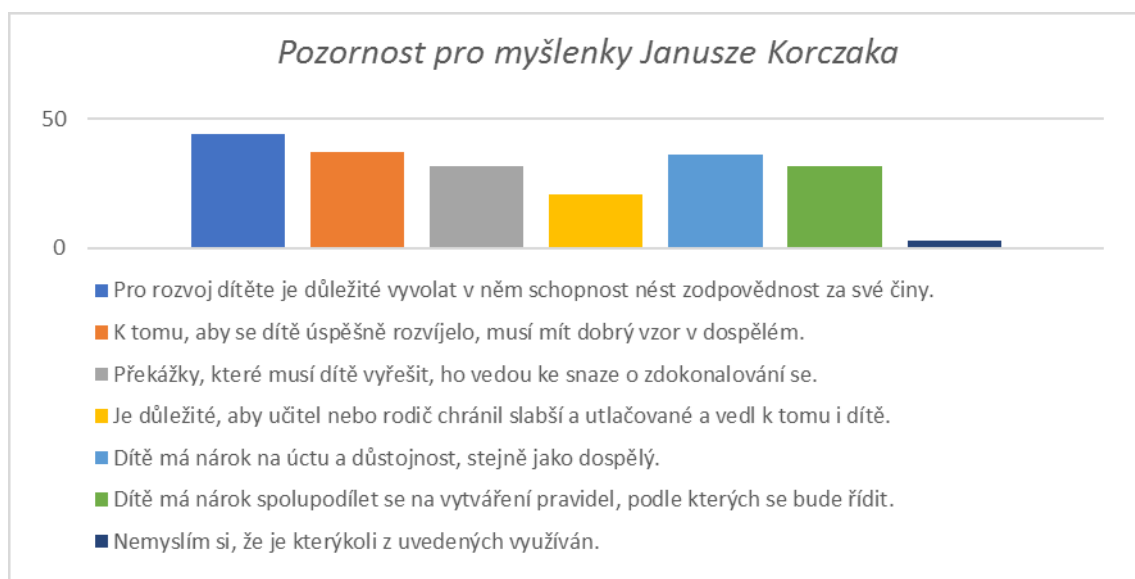
Graf 7 - využívání principů Janusze Korczaka v dnešní škole

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Pro rozvoj dítěte je důležité vyvolat v něm schopnost nést zodpovědnost za své činy.	52	63,4 %
K tomu, aby se dítě úspěšně rozvíjelo, musí mít dobrý vzor v dospělém.	39	47,6 %
Překážky, které musí dítě vyřešit, ho vedou ke snaze o zdokonalování se.	46	56,1 %
Je důležité, aby učitel nebo rodič chránil slabší a utlačované a vedl k tomu i dítě.	31	37,8 %
Dítě má nárok na úctu a důstojnost, stejně jako dospělý.	36	43,9 %
Dítě má nárok spolupodílet se na vytváření pravidel, podle kterých se bude řídit.	43	52,4 %
Nemyslím si, že je kterýkoli z uvedených využíván.	11	13,4 %

Tabulka 7 - využívání principů Janusze Korczaka v dnešní škole

Otázka č. 7: Myslíte si, že některá z uvedených myšlenek, by si zasloužila větší pozornost, než která se jí v dnešní škole dostává?

Tato otázka zjišťovala, jak respondenti nahlíží na zařazení Korczakových myšlenek do aktuálního školního systému. Zde byla opět možnost zaškrtnout více odpovědí. V tomto případě byla jako nejméně důležitá, nezasluhující si větší pozornost, uvedena možnost „Je důležité, aby učitel nebo rodič chránil slabší a utlačované a vedl k tomu i dítě.“. Tuto odpověď zvolilo 21 dotazovaných, což činí 25,6 % z celkového počtu 82. Naopak největší pozornost z uvedených by si dle odpovědí zaslouhovala možnost: „Pro rozvoj dítěte je důležité vyvolat v něm schopnost nést zodpovědnost za své činy.“ Tento výsledek je velice potěšující, vzhledem k principům výchovy, které využíval JK.

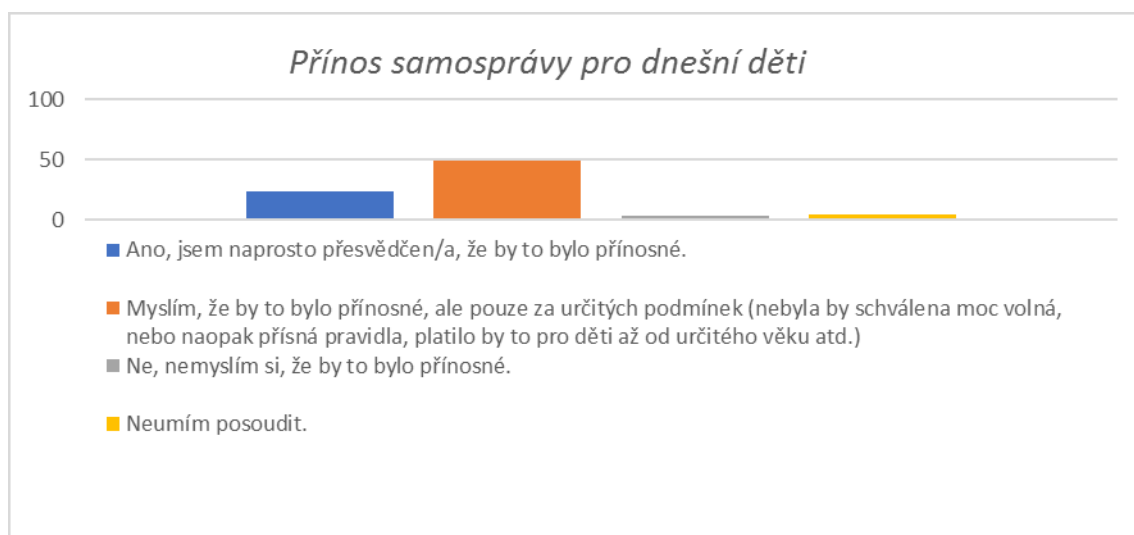
Graf 8 - pozornost pro myšlenky Janusze Korczaka

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Pro rozvoj dítěte je důležité vyvolat v něm schopnost nést zodpovědnost za své činy.	44	53,7 %
K tomu, aby se dítě úspěšně rozvíjelo, musí mít dobrý vzor v dospělém.	37	45,1 %
Překážky, které musí dítě vyřešit, ho vedou ke snaze o zdokonalování se.	32	39,0 %
Je důležité, aby učitel nebo rodič chránil slabší a utlačované a vedl k tomu i dítě.	21	25,6 %
Dítě má nárok na úctu a důstojnost, stejně jako dospělý.	36	43,9 %
Dítě má nárok spolupodílet se na vytváření pravidel, podle kterých se bude řídit.	32	39,0 %
Nemyslím si.	3	3,7 %

Tabulka 8 - pozornost pro myšlenky Janusze Korczaka

Otázka č. 8: Myslíte si, že kdyby dnešní děti ve školách dostaly možnost takovéto samosprávy, že by to bylo pro jejich výchovu přínosné?

V úvodu této otázky by respondentům poskytnuty informace o dětské samosprávě, která vládla v sirotčinci. Respondenti měli možnost zamyslet se nad dnešními dětmi a jejich vztahem k pravidlům. Celých 59,8 % respondentů (tj. 49 osob z celkového počtu 82) si myslí, že by to bylo pro děti přínosné, ale pouze za určitých podmínek (nebyla by schválena moc volná, nebo naopak přísná pravidla, platilo by to pro děti až od určitého věku atd.). Pouze 4 dotazovaní (4,9 %) odpověděli, že nevidí přínos pro děti, a 5 respondentů, což odpovídá 6,1 % všech dotazovaných, vybralo, jako možnost, „Neumím posoudit.“ Tento výsledek se dal předpokládat vzhledem k předchozí otázce, kde bylo většinou zodpovězeno, že děti by měly být více vedeny k samostatnosti a zodpovědnosti.

Graf 9 - přínos samosprávy pro dnešní děti

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano, jsem naprosto přesvědčen/a, že by to bylo přínosné.	24	29,3 %
Myslím, že by to bylo přínosné, ale pouze za určitých podmínek (nebyla by schválena moc volná, nebo naopak přísná pravidla, platilo by to pro děti až od určitého věku atd.)	49	59,8 %
Ne, nemyslím si, že by to bylo přínosné.	4	4,9 %
Neumím posoudit.	5	6,1 %

Tabulka 9 - přínos samosprávy pro dnešní děti

Otázka č. 9: Uplatňujete v práci s dětmi nějakou zásadu, pravidlo, kterou jste vymysleli ve spolupráci s dětmi?

Otázka číslo 9 byla zaměřena na způsob, jakým učitelé, kteří se zúčastnili mého výzkumu, pracují s dětmi. Je potěšující, že 49 respondentů (tj. 59,8 %) při své práci s dětmi využívá alespoň jedné zásady, která byla vytvořena ve spolupráci celé skupiny. Pouze 17,1 % procent dotázaných, tedy 14 odpovědí z celkového počtu dotazovaných, odpovědělo, že žádné takovéto zásady nepoužívá. Pouze ve 2 případech (tj. 2,4 %) byla reakce na takováto pravidla ta, že ač byla metoda zkoušena, neosvědčila se. V prvním případě bylo vysvětleno, že „domluvená pravidla časem přestali sami respektovat“, ve druhém případě „děti zneužívaly volnost, která jim byla poskytnuta.“

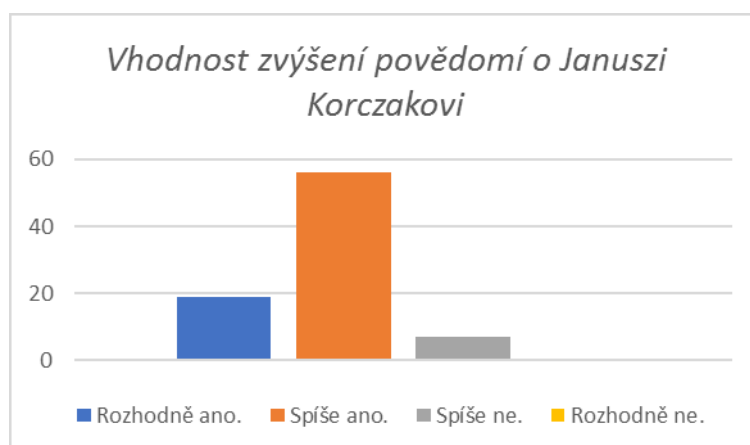
Graf 10 - zásady vymyšlené ve spolupráci s dětmi

Možnost odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano, alespoň jednu.	49	59,8 %
Ano, celá výuka se řídí zásadami, které jsme společně vymysleli.	17	20,7 %
Ne.	14	17,1 %
Zkoušeli jsme to, ale neosvědčilo se to, protože ... (doplňte)	2	2,4 %

Tabulka 10 - zásady vymyšlené ve spolupráci s dětmi

Otázka č. 10: Myslíte si, že by bylo dobré, aby bylo větší povědomí o osobnosti Janusze Korczaka?

Z celkového počtu 82 odpovědí, považuje za vhodné zvýšit povědomí o JK s odpovědí „rozhodně ano“ 23,2 % (19 osob) a s odpovědí „spíše ano“ dokonce více než polovina všech dotazovaných, tedy 68,3 % (56 osob). Možnost „spíše ne“ si vybralo pouze 7 z dotazovaných, což odpovídá 8,5 %. Možnost „rozhodně ne“ si nevybral nikdo. Z toho můžeme usuzovat, že ve výběru nebyl nikdo, kdo by si myslel, že by se o JK rozhodně nemělo šířit povědomí.

Graf 11 - vhodnost zvýšení povědomí o Januszi Korczakovi

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Rozhodně ano.	19	23,2 %
Spíše ano.	56	68,3 %
Spíše ne.	7	8,5 %
Rozhodně ne.	0	0 %

Tabulka 11 - vhodnost zvýšení povědomí o Januszi Korczakovi

5.2 Interpretace výsledků

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 82 respondentů, učitelů základních škol v Brně. V úvodu dotazníku byli respondenti ve stručnosti seznámeni s osobností JK, s jeho životem, dílem a prací s dětmi v DS. Většina položek dotazníku určovala jednu možnost odpovědi. Dvě položky dávaly možnost více odpovědí a jedna položka (č. 5) po respondentech požadovala seřazení dle důležitosti.

Z odpovědí dotazníkové položky č. 1 vyplývá, že průzkumu se účastnilo 75 žen (91,5 %) a pouze 7 mužů (8,5 %). Toto rozvržení se dalo předpokládat vzhledem k většímu zastoupení žen jako učitelek na základních školách.

Otázka č. 2 zjišťovala obeznámenost respondentů se jménem JK. Z výsledků vyplynulo, že s tímto jménem se s jistotou setkala 19 dotazovaných (23,2 %), což odpovídá zhruba 1/3 dotazovaných. Nejméně bylo těch respondentů, kteří si nejsou jisti, ale jméno jim něco říká. Těchto bylo 6 (7,3 %). Naopak nejvíce byla zastoupena skupina respondentů, kteří jméno Janusze Korczaka neznají. Těchto respondentů bylo 57 (69,5 %).

V *položce č. 3* jsme se respondentů dotazovali, kde se se jménem JK setkali. Pro tento účel jsme vytvořili graf, zohledňující pouze respondenty, kteří na předchozí otázku odpověděli kladně, nebo možností „nejsem si jist/á, ale něco mi to říká“. Těchto respondentů bylo celkově 25 a největší zastoupení (87 %) měli ti, kteří se se jménem JK setkali při studiu. Tato skupina byla zastoupena 20 lidmi. Druhou nejpočetnější skupinou, obsahující 3 respondenty (13 %), kteří se se jménem JK setkali, byla skupina, která zvolila možnost „prostřednictvím knih, časopisů a jiných médií“. Položku „jinde“ zvolili pouze 2 respondenti (8,7 %), kteří jako zdroj informace o jméně udali film a přítelkyni.

Položka č. 4 zjišťovala délku praxe učitelů. Pro zajímavost jsme vytvořili i graf obsahující opět pouze respondenty, kteří na otázku č. 2 odpověděli kladně, těchto bylo 25. Dle výsledků se ukázalo, že nejčastěji znají JK respondenti s praxí delší než 10 let (40 %). Na druhém místě byla skupina respondentů s praxí kratší než 2 roky (28 %). Téměř totožný podíl respondentů (24 %) získala možnost 2-5 let. Nejméně zastoupená byla skupina s délkou praxe 5-10 let (12 %).

5. položka měla zjistit, který z principů výchovy podle JK je dle respondentů nejdůležitější. Z výsledků seřazování vyplývá, že největší váhu (důležitost 1) přikládají respondenti principu č. 4 „Je důležité, aby učitel nebo rodič chránil slabší a utlačované a učil tomu i dítě.“ Stejnou důležitost (1,6) respondenti přikládají možností „Dítě má nárok spolupodílet se na vytváření pravidel, podle kterých se bude řídit“ a „Překážky, které dítě musí vyřešit, ho vedou ke snaze o zdokonalování se.“ Na pomyslné třetí příčce (2,2) se umístil princip „Dítě má nárok na úctu a důstojnost jako dospělý.“ Za tímto je v pořadí „Pro rozvoj dítěte je důležité vyvolat v něm schopnost nést zodpovědnost za své činy“ (2,6) a jako nejméně důležitý se ukázal princip „K tomu, aby se dítě úspěšně rozvíjelo, musí mít dobrý vzor v dospělém“ (3).

V odpovědích na *položku č. 6* respondenti vyjadřovali svůj názor na otázku, jestli si myslí, že je některý z principů využíván. Z celkového počtu 82 dotazovaných, uvedlo 52 (63,42 %) respondentů, že ve škole se nejvíce využívá princip: „Pro rozvoj dítěte je důležité vyvolat v

něm schopnost nést zodpovědnost za své činy.“ Názor, že nejčastěji využívaným principem je: „Překážky, které musí dítě vyřešit, ho vedou ke snaze o zdokonalování se“, má 46 respondentů (56,1 %). Podle 43 (52,4 %) respondentů se nejvíce využívá princip: „Dítě má nárok spolupodílet se na vytváření pravidel, podle kterých se bude řídit.“ Téměř shodný počet dotázaných uvedlo, jako nejvíce využívaný princip možnost: „K tomu, aby se dítě úspěšně rozvíjelo, musí mít dobrý vzor v dospělém“ (47,6 %, tj. 39 dotázaných) a možnost: „Dítě má nárok na úctu a důstojnost, stejně jako dospělý (43,9 %, tj. 36 dotázaných). Podobného počtu 31 (37,8 %) hlasů dosáhla odpověď „Je důležité, aby učitel nebo rodič chránil slabší a utlačované a vedl k tomu i dítě.“ Pouze 11 (13,4 %) všech respondentů uvedlo, že si nemyslí, že je kterýkoli z uvedených využíván.

Z výsledků *položky č. 7* vyplývá, že v dnešní škole by bylo vhodné více se zaměřit na zodpovědnost dětí za své činy. Tuto možnost zvolila nadpoloviční většina respondentů, čítající 53,7 % z celkového počtu 82. Dotazovaní měli možnost vybrat si více odpovědí a druhou nejpočetnější odpovědí, pro kterou se rozhodlo 37 respondentů (45,1 %), se stala možnost: „K tomu, aby se dítě úspěšně rozvíjelo, musí mít dobrý vzor v dospělém.“ Velice podobného výsledku 36 hlasů (43,9 %) se dostalo i možnosti: „Dítě má nárok na úctu a důstojnost, stejně jako dospělý.“ Dotazovaní shodně uvedli, že nejméně důležité je zaměřit se na myšlenku: „Překážky, které musí dítě vyřešit, ho vedou ke snaze o zdokonalování se“ a ve stejném počtu 32 (39,1 %) respondentů na myšlenku: „Dítě má nárok spolupodílet se na vytváření pravidel, podle kterých se bude řídit.“ V případě možnosti „Je důležité, aby učitel nebo rodič chránil slabší a utlačované a vedl k tomu i dítě“ se pro vhodnost vyššího soustředění na tuto myšlenku vyjádřilo 21 respondentů (25,6 %). Odpověď „Nemyslím si“ byla značena pouze ve 3 (3,7 %) případech.

Dotazníková *položka č. 8* zjišťovala, jak učitelé hodnotí možný přínos dětské školní samosprávy a tvorby vlastních pravidel, pro výchovu dnešních dětí. Většina (59,8 %) z oslovených učitelů si dle výzkumu myslí, že přínos by byl, ale pouze za určitých podmínek (nebyla by schválena moc volná nebo naopak přísná pravidla, platilo by to pro děti až od určitého věku atd.). Zhruba ¼ (24 responzí) je naprosto přesvědčena, že takováto samospráva by byla přínosná. Nesouhlasně se vyjádřilo 4,9 % dotazovaných a podobné zastoupení respondentů (6,1 %) neumí možný vliv na dětskou samosprávu posoudit.

V *položce č. 9* jsme se respondentů dotazovali, zda uplatňují nějakou zásadu, kterou vymysleli ve spolupráci s dětmi. Největší počet uvedených odpovědí (59,8 %) patřil

možnosti: „ano, alespoň jednu“ což bylo milé překvapení, protože i sám Janusz Korczak vedl děti samostatnosti, do které spadala i samospráva v DS. Ještě větším překvapením bylo, že celých 20,7 % dotázaných uvedlo, že celá výuka se řídí zásadami, které si ve škole vymysleli učitelé ve spolupráci s dětmi. Zhruba 1/5 (17,1 %) respondentů uvedla, že nevyužívají žádnou zásadu nebo pravidlo, které by vymysleli společně s dětmi. Zbývající 2 (2,4 %) respondenti uvedli, že ač toto zkoušeli, tak se takováto spolupráce neosvědčila ze dvou důvodů. V prvním případě bylo vysvětleno, že „domluvená pravidla časem přestali sami respektovat“, ve druhém případě respondent uvedl, že děti zneužívaly volnost, která jim byla poskytnuta.

Závěrečná 10. položka dotazníku se zaměřila na názor respondentů o rozšíření povědomí o Januszi Korczakovi. Nadpoloviční většina respondentů (68,3 %) si myslí, že by se povědomí o této osobnosti sociální pedagogiky mělo zvyšovat, a celých 23,2 % dotázaných si je naprosto jistých, že by se povědomí mělo zvýšit určitě. Možnost „spíše ne“ udalo 7 (8,5 %) respondentů. Potěšující je, že se neobjevil žádný, který by si myslel, že povědomí o Januszi Korczakovi není rozhodně nutné zvyšovat.

5.3 Zhodnocení cílů výzkumu

V kapitole 4.1 jsme si stanovili hlavní a dílčí cíle výzkumu.

Hlavní cíl: Cílem bylo zjistit, jaký vliv měl Janusz Korczak na rozvoj humanistické pedagogiky.

Dílčí cíl 1: Prvním dílčím cílem bylo zjistit obeznamenost učitelů základních škol s osobností Janusze Korczaka.

Dílčí cíl 2: Dílčím cílem č. 2 bylo zjistit, do jaké míry se respondenti ztotožňují s myšlenkami Janusze Korczaka.

Dílčí cíl 3: Třetím dílčím cílem bylo zjistit, jak učitelé hodnotí uplatnění myšlenek Janusze Korczaka v dnešní škole.

Zjistit, jaký vliv měl Janusz Korczak na rozvoj humanistické pedagogiky.

Po zhodnocení všech dílčích cílů není pochyb o tom, že JK měl vliv na rozvoj humanistické pedagogiky nejen v České republice, ale i v Německu, Polsku a jiných zemích. Zásadním počinem byla snaha o zachování a prohloubení práv dětí. Korczak se k dětem choval s úctou a

respektem a ve své snaze o zachování důstojnosti pro děti stanovil množství principů výchovy, které se používají dodnes.

Zjistit obeznámenost učitelů s osobností Janusze Korczaka.

Z položky č. 2. vyplynulo, že jméno JK je neznámé téměř 2/3 z celkového počtu dotázaných. Na základě výsledků této položky můžeme konstatovat, že učitelé, kteří pracují s dětmi na základní škole, nejsou se jménem JK obeznámeni.

Zjistit, do jaké míry se respondenti ztotožňují s myšlenkami Janusze Korczaka.

Na dotazníkovou položku č. 9, více než 2/3 (80,5 % součet kladných odpovědí) dotazovaných uvedlo, že se celá výuka řídí pravidly, která byla sestavena spolu s dětmi, nebo je při výuce využíváno alespoň jedno pravidlo, které bylo takto vytvořeno. Ke zjištění tohoto cíle sloužila i položka č. 6, která není zaměřena na konkrétní skupiny respondentů, spíše však na obecný pohled na školství. V této otázce dokonce 86,6 % dotazovaných uvedlo, že je některý z principů JK ve školách využíván. Na základě těchto výsledků je možno usuzovat, že respondenti se s myšlenkami Janusze Korczaka do velké míry ztotožňují.

Zjistit, jak učitelé hodnotí uplatnění myšlenek Janusze Korczaka v dnešní škole.

Dle výsledků položky č. 5 byla za nejdůležitější myšlenku označena možnost, ve které byla vyzdvihována potřeba, aby učitel nebo rodič chránil slabší a utlačované a tomuto učil i dítě. Tato otázka měla téměř 1/4 zastoupení všech respondentů i v položce č. 7, kdy byli respondenti dotazováni, zda by si některá z uvedených myšlenek zasloužila větší pozornost, než která se jí v dnešní škole dostává. Tento princip silně staví na práci JK a jeho činnosti v DS. Položka č. 8 respondenty uvedla k myšlence možné školní samosprávy v rukou dětí. V náhledu na součet respondentů (89 %), kteří jsou o přínosu naprosto přesvědčeni, a těch, kteří jsou přesvědčeni, že by takovýto způsob výchovy byl pro děti přínosem, ač pouze za určitých podmínek, můžeme říci, že myšlenky JK jsou, dle názoru učitelů základních škol, hodny uplatnění.

6. SHRNU TÍ VÝZKUMU (ZÁVĚR PRAKTICKÉ ČÁSTI)

Jak se dalo předpokládat, jméno JK je veskrze neznámým pojmem. Ač jsme provedli výzkum pouze v rámci našeho výběrového souboru, tak na základě použití kvantitativního výzkumu, jež se dá aplikovat na celou populaci, se dá předpokládat, že podobných výsledků bychom se dobrali i při zapojení širší veřejnosti.

Z výzkumu vyplynulo, že jméno JK je pedagogickým pracovníkům vesměs neznámé. Avšak respondenti i navzdory tomu, že nejsou s touto osobností seznámeni, považují jeho myšlenky za přínosné a ztotožňují se s nimi. Mnozí dokonce principy, založené na myšlenkách Janusze Korczaka, uplatňují při své práci s dětmi.

Z výsledků výzkumu empirické části práce tedy usuzujeme, že JK měl vliv na rozvoj sociální pedagogiky, jelikož, ač si to mnozí z oslovených učitelů ani neuvědomují, jeho principy výchovy jsou v dnešní škole využívány.

7. DISKUSE

K psaní této práce byla nejvíce využívána kniha *Korczak člověk* paní Mgr. Anny Bystrzycké, Ph.D. Bystrzycká v ní popisuje Korczaka jako muže, který byl absolutně oddán své práci a smysl svého života viděl v pomoci dětem. Po prostudování dalších materiálů, které jsou s touto prací spojené, nejde jinak než souhlasit. Stejně jako Bystrzycká, tak i Lifton zdůrazňují Korczakův život v období 2. světové války, tedy v době, kdy docházelo k vyhlazování židů v koncentračních táborech. Z tohoto důvodu se dá polemizovat nad tím, jestli by se o Janusze Korczaka někdo zajímal, kdyby žil například v 80. letech 20. století, pracoval v dětském domově jako ředitel a vychovatel, dožil se klidného stáří a zemřel obklopen rodinou a blízkými.

Janusz Korczak nebyl jen lékařem a vychovatelem, ale také spisovatelem pro děti i dospělé. V dílech pro nejmenší, které psal, je často nějaké poučení o životě, nebo ponaučení, které si z příběhu má dítě vzít. Na jednu stranu jsou knihy velice pěkně napsané, ale na stranu druhou mohou čtenáři připadat někdy až moc drsné. Například *Král Matýsek První* je příběh malého chlapce, kterému hned v úvodu zemře otec a Matýsek musí přebrat vládu. Vidí, že děti jsou v jeho království utlačované a jsou omezována jejich práva, tak se rozhodne pro nápravu. Bohužel žije ve světě dospělých, kterým se to nelíbí. Matýsek si za vzpouru proti dospělým, vyslouží odsouzení k trestu smrti. Příběh byl čten třem dětem v okolí autorky této bakalářské práce a všechny zúčastněné děti zhodnotily příběh jako smutný, i když nakonec relativně dobře skončil. V tomto případě tedy Korczak vycházel z drsné reality světa, ale nejspíše si neuvědomil křehkost dětské mysli.

Z druhé strany literatura pro dospělé je opěvována jak dnešními autory (Bystrzycká, Lifton, Julius Janovský ... atd.), tak laickými čtenáři. Knihy jsou velice čtivé a plné podnětných rad, jak pracovat s dětmi. I paní Bystrzycká v debatě na toto téma souhlasila, že knihy mohou být užitečné nejen vychovatelům, ale i rodičům. Jelikož se Korczak zaměřoval především na práci s dětmi od 7-14 let, tak se jeho knihy dají používat prakticky napříč celou povinnou školní docházkou, která je v České republice pro děti od 6 do 15 let.

Nedá se s jistotou říci, jaký by měl Janusz Korczak vliv na rozvoj humanistické pedagogiky, kdyby žil v jiné době, ale dá se předpokládat, že právě období, ve kterém žil, mělo významný vliv na zájem o jeho osobnost.

8. DOPORUČENÍ

Přínosem této práce pro praxi je zjištění, že člověk, mnohým neznámý, byl schopen ovlivnit výchovu natolik, že jeho myšlenky, v různé míře, používají i učitelé, kteří jméno JK nikdy neslyšeli. Z tohoto důvodu by bylo vhodné, aby byla dělána osvěta o osobnosti tohoto pedagoga, lékaře, spisovatele a vychovatele.

Bylo by přínosné, aby toto jméno a informace o JK byly více rozšiřovány do povědomí nejen budoucích studentů sociální pedagogiky, ale i do ostatních oborů nesoucích stopy působení JK. Principy výchovy, které používal, by například mohly pomoci budoucím učitelům mateřských a základních škol v pochopení svých malých svěřenců.

Jako doporučení se dá uvést zakomponování jeho jména do osnov předmětů zabývajících se sociální prací nebo sociální pedagogikou. Informace o JK by byly jistě uplatnitelné i v psychologii a pedagogice pro učitele. Stejně tak by bylo vhodné, aby vychovatelé v dětských domovech, SOS vesničkách a jiných zařízeních, kde se setkávají s dětmi, které mnohdy nemají nikoho jiného než vychovatele a sebe, aby i tito pracovníci byli seznámeni s myšlenkami a principy výchovy podle JK. Mnohdy by stačilo, aby byla občas zorganizována přednáška pro zaměstnance těchto institucí nebo aby v těchto zařízeních byla kniha *Jak milovat dítě* nebo kniha *Právo dítěte na úctu*. Je možné, že by tyto knihy mohly ovlivnit vztah vychovatelů k dětem a tím i péči a porozumění, které k sobě tyto dvě skupiny chovají.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce byla zaměřena na osobnost polského lékaře, spisovatele, pedagoga a vychovatele Janusze Korczaka a jeho vliv na rozvoj humanistické pedagogiky. Práce byla založena na množství dostupné literatury a na rozhovoru s paní Mgr. Annou Bystrzyckou, Ph.D., která k práci poskytla cenné informace. Empirická část práce byla realizována formou kvantitativního výzkumu na výběrovém souboru složeném z učitelů základních škol ve městě Brně. Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit obeznámenost respondentů s osobností Janusze Korczaka.

Teoretická část práce se věnovala osobnosti Janusze Korczaka a jeho odkazu pro humanistickou pedagogiku. Zabývala se hlavními myšlenkami a principy výchovy, které Janusz Korczak uplatňoval při práci s dětmi v Internátě nebo Domově sirotků. Práce byla zaměřena hlavně na způsob výchovy dětí od 7 do 14 let, jelikož s touto věkovou skupinou přicházel do kontaktu nejvíce. Sám říkal, že starším dětem, dnes bychom řekli pubertákům, sám nerozumí.

Teoretická část se, ač okrajově, zabývala literárním dílem Janusze Korczaka. V literárních počinech bylo nalezeno množství principů výchovy a ponaučení, kterými se Janusz Korczak snažil navést děti, a nejen ty, ke správnému smýšlení a uvědomění si reality světa. V návaznosti na výchovu bylo nutné zmínit i školy, které nesou odkaz tohoto velkého muže, Starého doktora, jelikož výchova patřila k základním smyslům Korczakova života.

Je až s podivem, jak jsou principy výchovy, vycházející z myšlenek Janusze Korczaka, na svoji dobu velice pokrokové. Mnohdy, ač bez znalosti jeho samotného, učitelé používají tyto principy ve své výuce i v dnešní době, jak vyplynulo z výzkumu. Jedním z nejpokrokovějších počinů JK bylo zavedení dětské samosprávy, kdy se chod DS řídil pravidly, která byla určena ve spolupráci s dětmi. Kromě Dětského kamarádského soudu v DS fungoval Senát, vydával se časopis a každý měl svoje povinnosti, které vykonával v rámci společenství.

Všechny tyto myšlenky vycházely z dlouhodobého pozorování a praktické práce s dětmi, kterou Janusz Korczak vykonával. Z tohoto důvodu byla empirická část práce zaměřena i na možnost uplatnění jeho principů výchovy v dnešní škole. Z výzkumu vyplynulo, že velká část dotazovaných s myšlenkami souhlasí a považuje je za uplatnitelné a přínosné. Z tohoto důvodu by bylo vhodné, aby se rozšiřovalo povědomí o Januszi Korczakovi nejen mezi studenty sociální pedagogiky, ale i napříč ostatními obory, které s dětmi pracují.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2005. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, vydavateľství STIMUL. ISBN: 9788096994403.

BALVÍN, Jaroslav, 2011. Andragogika a filozofie. V aplikaci na romskou kulturu. Praha: Hnutí R. ISBN 978-80-86798-15-8.

BAXTER, Ian, 2010. Esesáci z Treblinky. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Víkend. ISBN 978-80-7222-855-3.

BYSTRZYCKÁ, Anna, 2012. Korczak člověk. Praha: PedF UK. ISBN 978-80-7290-588-1.

HENDL, Jan, 2016. Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace. Vyd. 4. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

CHRÁSKA, Miroslav, 2016. Metody pedagogického výzkumu. Vyd. 2. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-5326-3.

KOHOUTEK, Rudolf, 2008. Psychologie duševního vývoje. Vyd. 1. Brno: MZLU v Brně ICV. ISBN 978-80-7375-185-2.

KORCZAK, Janusz, 2012a. Jak milovat dítě. Internát a Domov sirotek – vybrané kapitoly z díla polského lékaře a vychovatele Janusze Korczaka. Vyd. 1. Přeložil Martin VESELKA. Praha: MAKE*detail. ISBN 978-80-905124-4-3.

KORCZAK, Janusz, 1987. Král Matýsek První. Přeložil Richard VYHLÍDAL. Praha: Albatros. ISBN 13-834-87.

KORCZAK, Janusz, 2015. Król Maciuś na wyspie bezludnej. Warszawa: Bellona. ISBN 9788311139565.

KORCZAK, Janusz, 2012b. Prawo dziecka do szacunku. Text byl vypracován na základě: Janusz Korczak-Právo dítěte na úctu, 1993. Elżbieta CICHY. Warszawa: Rzecznik praw dziecka. ISBN 978-83-89658-31-9.

KORCZAK, Janusz, 1984. Sám s Bohem – Modlitby těch, kteří se nemodlí. Vyd. 1. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, Giessen: Deutsche Korczak Gesselschaft.

KORCZAK, Janusz, 1950. Svojhlavý chlapec: život Ľudovíta Pasteura. Přeložil Mikuláš STANO. Bratislava: Štátne nakladateľstvo.

KRAUS, Blahoslav, 2014. Základy sociální pedagogiky. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0643-9.

LIFTON, Betty Jean, 2005. The King of Children: The Life and Death of Janusz Korczak. American Academy of Pediatrics. ISBN-13: 978-1-58110-184-3, ISBN-10: 1-58110-184-8.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ, Jiří KOVAŘÍK, Zdeněk MACEK, Libor MUSIL, Pavel NAVRÁTIL, Jiřina ŠIKLOVÁ, Jana ŠUSTOVÁ, Igor TOMEŠ, 2001. Základy sociální práce. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-473-7.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ, Jiří MAREŠ, 2003. Pedagogický slovník. Vyd. 4. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.

ROZSYPALOVÁ, Marie, Věra ČECHOVÁ, Alena MELANOVÁ, 2003. Psychologie a pedagogika I. pro střední zdravotnické školy. Vyd. 1. Praha: INFORMATORIUM. ISBN 80-7333-014-8.

VOTAVOVÁ, Jana, Jindřiška ROUSOVÁ, Jiří ZAJÍC, 2008. Mami, tati, znáš má práva?: malá publikace o Úmluvě o právech dítěte. Praha: Česká rada dětí a mládeže. ISBN 978-80-254-5794-8.

VÝROST Jozef, Ivan SLAMĚNÍK, 2008. Aplikovaná sociální psychologie. Vyd. 2. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-1428-8.

ZÁKONY

Zákon č. 563/2004 Sb. Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů (§ 16 odst. 2).

INTERNETOVÉ ZDROJE

CIESIELSKA, Marta. Korczak, Janusz [online]. YIVO Institute for Jewish Research, 2010-08-19. Dostupné z: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Korczak_Janusz.

SURVIO [online]. Survio s.r.o. Hlinky 70, Brno 603 00, Česká republika. Copyright 2012-2018. Dostupné z: <http://www.survio.com>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

DS: Domov sirotků

JK: Janusz Korczak

DKS: Dětský kamarádský soud

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - pohlaví respondentů	37
Tabulka 2 - obeznámenost se jménem Janusz Korczak	38
Tabulka 3 - setkání se jménem Janusz Korczak	39
Tabulka 4 - délka praxe s dětmi	40
Tabulka 5 - pouze učitelé, kteří Janusze Korczaka znají	40
Tabulka 6 - důležitost principů výchovy podle Janusze Korczaka	41
Tabulka 7 - využívání principů Janusze Korczaka v dnešní škole	42
Tabulka 8 - pozornost pro myšlenky Janusze Korczaka	43
Tabulka 9 - přínos samosprávy pro dnešní děti	44
Tabulka 10 - zásady vymyšlené ve spolupráci s dětmi	45
Tabulka 11 - vhodnost zvýšení povědomí o Januszi Korczakovi	46

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 - pohlaví respondentů.....	37
Graf 2 - obeznámenost se jménem Janusz Korczak.....	38
Graf 3 - setkání se jménem Janusz Korczak	39
Graf 4 - délka praxe s dětmi	39
Graf 5 - pouze učitelé, kteří Janusze Korczaka znají	40
Graf 6 - důležitost principů výchovy podle Janusze Korczaka	41
Graf 7 - využívání principů Janusze Korczaka v dnešní škole	42
Graf 8 - pozornost pro myšlenky Janusze Korczaka.....	43
Graf 9 - přínos samosprávy pro dnešní děti	44
Graf 10 - zásady vymyšlené ve spolupráci s dětmi	45
Graf 11 - vhodnost zvýšení povědomí o Januszi Korczakovi	46

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Rešerše literatury

Příloha P II: Slovníček pojmů

Příloha P III: Vzorový dotazník

Příloha P IV: Fotografie – Janusz Korczak, vyhlazovací tábor Treblinka

Příloha P V: Fotografie – památník Janusze Korczaka s dětmi, židovský hřbitov, Varšava

Příloha P VI: Fotografie – Janusz Korczak s dětmi

Příloha P VII: Fotografie – Janusz Korczak a Stefania Wilczyńska

PŘÍLOHA P I: REŠERŠE LITERATURY

BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2005. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, vydavateľství STIMUL. ISBN: 9788096994403.*

Tato publikace je určena, jakožto studijní opora pro studenty sociální pedagogiky, ale může samozřejmě posloužit i v jiných pedagogických nebo sociálních oborech. Cílem publikace je poukázat na pomáhající charakter sociální pedagogiky. Kniha zahrnuje teoretické přístupy a koncepci sociální pedagogiky. Kniha je podložena množstvím výzkumů a jejich analýzou.

BALVÍN, Jaroslav, 2011. *Andragogika a filozofie. V aplikaci na romskou kulturu. Praha: Hnutí R. ISBN 978-80-86798-15-8.*

Kniha je zaměřena jako filozofické pojetí multikultury. Zabývá se hlavně romskou populací. Publikace seznamuje čtenáře se zvyky a způsobem života romského etnika. Kniha popisuje nutnost vést jednotlivce, děti, nebo i dospělé, kteří s dětmi pracují, k porozumění mezi odlišnými kulturami, protože jen v tom případě je možno mít společnost bez předsudků a takovou, jejíž členové si mohou být vzájemně prospěšní.

BAXTER, Ian, 2010. *Esesáci z Treblinky. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Víkend. ISBN 978-80-7222-855-3.*

Autor popisuje život táborových dozorců a jejich lhostejnost k vězňům v táboře Treblinka. Poukazuje na sobeckost a krutost dozorců, ale ukazuje i ty dozorce, kteří si lidskost dokázali zachovat a na které vězni vzpomínali s vděkem a náklonností. Kniha byla napsána na základě soukromé korespondence, soudních jednání a oficiálních dokumentů.

BYSTRZYCKÁ, Anna, 2012. *Korczak člověk. Praha: PedF UK. ISBN 978-80-7290-588-1.*

Kniha čtenáře seznamuje s filosofií výchovy osobnosti Janusze Korczaka. Lékaře, spisovatele, vychovatele, psychologa, sociologa, humanisty, filosofa a zastávce dětských práv.

Autorka se v knize zabývá životem a dílem Janusze Korczaka z pohledu sociální pedagogiky, ale uvádí i životopis této velké osobnosti, který čtenáře provádí celým životem od dětství až do června 1942, kdy byl Janusz Korczak i se všemi dětmi ze sirotčince deportován do vyhlazovacího tábora Treblinka.

HENDL, Jan, 2016. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace. Vyd. 4. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.*

Učebnice čtenáře seznamuje s kvalitativním výzkumem a jeho metodami. Vysvětluje, z jakých zdrojů metody kvalitativního výzkumu vycházejí, a představuje hlavní výzkumné plány užívané v této oblasti. Popisuje kvalitativní metody sběru dat, jejich kódování, vyhodnocování a interpretaci.

CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu. Vyd. 2. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-5326-3.*

Knihy slouží, stejně jako předchozí, jako podklad pro výuku metodologie. Studenty seznamuje s kvantitativním výzkumem, s měřením v pedagogickém výzkumu, s metodami sběru dat, se stanovováním a verifikací hypotéz...atd.

KOHOUTEK, Rudolf, 2008. *Psychologie duševního vývoje. Vyd. 1. Brno: MZLU v Brně IČV. ISBN 978-80-7375-185-2.*

Publikace seznamuje čtenáře s vývojovou psychologií. Popisuje jednotlivá období ve vývoji jedince od početí a prenatální vývoj až po dospělost a stáří. Vysvětluje jednotlivé etapy života a s nimi spojený vývoj psychosociálních dovedností.

KORCZAK, Janusz, 2012a. *Jak milovat dítě. Internát a Domov sirotků – vybrané kapitoly z díla polského lékaře a vychovatele Janusze Korczaka. Vyd. 1. Přeložil Martin VESELKA. Praha: MAKE*detail. ISBN 978-80-905124-4-3.*

Knihy je určena všem, kteří pracují nějakým způsobem s dětmi. Korczak v ní popisuje dobu svého působení v Internátě a Domově sirotků. Seznamuje čtenáře s dětmi, se kterými pracoval a s jejich životem. V knize ukazuje i výchovné metody a principy, na kterých stavěl vedení domova.

KORCZAK, Janusz, 1987. *Král Matýsek První. Přeložil Richard VYHLÍDAL. Praha: Albatros. ISBN 13-834-87.*

Knihy vypráví o osudech, který se stává králem, po smrti svého otce. Postupem času si uvědomuje veškeré nedostatky světa dospělých a za pomoci dětí se je snaží odstranit. Toto se mu však, kvůli své důvěřivosti a bezelstnosti a nedostatku zkušeností, nepovede uskutečnit.

UTB ve Zlíně, Fakulta humanitních studií

Matýsek První je obžalován ve třech bodech a odsouzen k trestu smrti, který je mu v poslední chvíli změněn na vyhnanství na pustý, neobydlený ostrov. Na tuto knihu navazuje druhý díl Král Matýsek na pustém ostrově.

KORCZAK, Janusz, 2015. Król Maciuś na wyspie bezludnej. Warszawa: Bellona. ISBN 9788311139565.

Kniha je pokračováním příhod krále Matýska Prvního. Ve druhém díle zavede čtenáře na pustý ostrov, kde Matýsek žije ve vyhnanství a zažívá nová dobrodružství.

KORCZAK, Janusz, 2012b. Prawo dziecka do szacunk. Text byl vypracován na základě: Janusz Korczak-Právo dítěte na úctu, 1993. Elżbieta CICHY. Warszawa: Rzecznik praw dziecka. ISBN 978-83-89658-31-9.

Kniha Právo dítěte na úctu je jednou z nejdůležitějších publikací od Janusze Korczaka. Kniha je stejně jako „Jak milovat dítě“ určena především profesionálům, kteří pracují s dětmi. Tedy učitelům, pedagogům, sociálním pracovníkům, ale také rodičům. Obsahuje prohlášení o právech dítěte, které Korczak formuloval na základě mnoha let pozorování a učení se od dětí.

KORCZAK, Janusz, 1984. Sám s Bohem – Modlitby těch, kteří se nemodlí. Vyd. 1. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, Giessen: Deutsche Korczak Gesselschaft.

Tato kniha nemá děj. Jejím obsahem jsou modlitby všech těch, které kolem sebe má každý z nás. Jsou to slova leckdy nevyslyšená, ale s o to větší nadějí v jejich naplnění. Jsou to prosby o něco, co člověk sám ve své podstatě nemůže ovlivnit. Ve většině se ani nejedná o modlitby, ale spíše o takové vnitřní rozmlouvání s Bohem.

KORCZAK, Janusz, 1950. Svojlavý chlapec: život Ludovíta Pasteura. Přeložil Mikuláš STANO. Bratislava: Štátne nakladateľstvo.

Román pojednává o životě Ludovíta Pasteura (Louis Pasteur), biologa, chemika a lékaře. Autor nás provází životem chlapce, který se narodil do chudé rodiny, ale díky svému odhodlání a pílí se z něj stal jeden z nejvýznačnějších vědců 19. století.

KRAUS, Blahoslav, 2014. Základy sociální pedagogiky. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0643-9.

Publikace nám dává komplexní pohled na sociální pedagogiku u nás i ve světě, na její současnost i historii. Seznamuje s jejími metodologickými východisky a charakterizuje ji nejen jako vědní disciplínu, ale i jako vědní obor. Věnuje se problematice sociálního prostředí a s tím spojených výchovných institucí, sociálně-pedagogické komunikaci, možnostem oboru a sociálně-výchovnému působení v terénu.

LIFTON, Betty Jean, 2005. The King of Children: The Life and Death of Janusz Korczak. American Academy of Pediatrics. ISBN-13: 978-1-58110-184-3, ISBN-10: 1-58110-184-8.

Podobně jako kniha Anny Bystrzycké i tato popisuje život Janusze Korczaka a upozorňuje na jeho práci s dětmi. Autorka Korczaka označuje za prvního známého ochránce dětských práv v Polsku. V publikaci je zdůrazněno, že 6. srpna 1942, poté, co odmítl nabídku pro záchranu svého života, byl spolu se sirotky z domova odvezen do vyhlazovacího tábora Treblinka.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ, Jiří KOVAŘÍK, Zdeněk MACEK, Libor MUSIL, Pavel NAVRÁTIL, Jiřina ŠIKLOVÁ, Jana ŠUSTOVÁ, Igor TOMEŠ, 2001. Základy sociální práce. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-473-7.

Učebnice seznamuje studenty oborů sociální práce, sociální pedagogika a dalších příbuzných oborů, se současnými přístupy sociální práce. Věnuje se nejrozličnějším teoriím významným pro sociální práci. Autoři rovněž analyzují různé modely práce s menšinami a ilustrují je do praxe u nás i v zahraničí.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ, Jiří MAREŠ, 2003. Pedagogický slovník. Vyd. 4. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.

Pedagogický slovník je publikací spíše odbornou. Jeho obsahem je vysvětlení specifických a odborných pojmů, které se prolínají obory pedagogickými i sociálními. Slovník je vhodný pro využití při psaní odborných textů, kterými jsou mimo jiné bakalářské, nebo diplomové práce.

ROZSYPALOVÁ, Marie, Věra ČECHOVÁ, Alena MELANOVÁ, 2003. *Psychologie a pedagogika I. pro střední zdravotnické školy. Vyd. 1. Praha: INFORMATORIUM. ISBN 80-7333-014-8.*

Učebnice seznamuje se základy obecné a sociální psychologie a se základy pedagogiky. Přibližuje základní funkce psychiky, jednotlivé složky osobnosti a její utváření, psychické procesy a stavy osobnosti. Udává možnosti využití a význam znalostí základů psychologie a pedagogiky. Kniha je určena primárně, nikoli výhradně pro studenty zdravotnických oborů.

VOTAVOVÁ, Jana, Jindřiška ROUSOVÁ, Jiří ZAJÍC, 2008. *Mami, tati, znáš má práva?: malá publikace o Úmluvě o právech dítěte. Praha: Česká rada dětí a mládeže. ISBN 978-80-254-5794-8.*

Kniha je průvodcem pro rodiče, děti, odbornou i laickou veřejnost v otázce práv dítěte. Publikace je důležitá i pro děti. V prevenci šikany má své nezastupitelné místo a ukazuje dětem, že i ony mají svá práva, kterými se mohou bránit. Tato kniha je napsaná velice pěknou a pro mladší čtenáře čtivou formou, proto je jistě vhodná i do školních knihoven.

VÝROST Jozef, Ivan SLAMĚNÍK, 2008. *Aplikovaná sociální psychologie. Vyd. 2. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-1428-8.*

Publikace vymezuje předmět sociální psychologie a pojednává o sociálním chování, sociální inteligenci, komunikaci a sociálních skupinách. Kniha je určena jak laické, tak odborné veřejnosti, především však studentům humanitních oborů, jako jsou sociální pedagogika, sociální práce, psychologie, nebo také andragogika.

PŘÍLOHA P II: SLOVNÍK ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Dětský kamarádský soud: byl jedním z principů výchovy (v DS) podle Janusze Korczaka a umožňoval společnou reflexi i těch sebemenších křivd a sporů.

Dítě: lidský jedinec v životní fázi od narození do období adolescence.

Janusz Korczak: polský židovský lékař, spisovatel, pedagog a vychovatel, který zemřel ve vyhlazovacím táboře Treblinka.

Osobnost: v psychologickém pojetí je to každý člověk s jedinečnou strukturou svých psychických vlastností a dispozic.

Pedagogika: věda zabývající se vzděláváním a výchovou v nejrůznějších sférách života společnosti.

Rodina: nejstarší společenská instituce plnící socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Z hlediska sociologického je formou začlenění jedince do sociální struktury.

Sociální pedagogika: je specializovaným odvětvím pedagogiky. Sociální pedagogika je obor, který analyzuje ty stránky výchovy a vzdělávání, které přispívají k záměrnému, cílevědomému působení na člověka a k záměrnému směřování k tzv. optimalizaci člověka z hlediska cílových představ o osobnosti, která by měla být ideálem pro danou společnost.

Sociální práce: společensko-vědní disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů.

Výchova: proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji.

Vychovatel: pedagogický pracovník působící ve školách a ve školských zařízeních ústavní a ochranné výchovy a v oblasti výchovy mimo vyučování.

PŘÍLOHA P III: VZOROVÝ DOTAZNÍK

Principy výchovy

Principy výchovy

Dobrý den,

věnujte prosím několik minut svého času vyplnění následujícího dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro výzkum mojí bakalářské práce na téma *"Osobnost Janusze Korczaka a jeho vliv na rozvoj humanistické pedagogiky"*. Předem děkuji.

O Januszi Korczakovi: Janusz Korczak byl polský židovský autor literatury pro děti, pediatr, pedagog a publicista, známý také pod přezdívkami Pan Doktor nebo StarýDoktor. Od roku 1912 vedl židovský sirotčinec ve Varšavě, o který se staral i během druhé světové války, kdy se musel s dětmi přesunout do varšavského ghetta. Když německé úřady počátkem srpna 1942 nařídily transport dětí do vyhlazovacího tábora Treblínka, Korczak se rozhodl, že půjde s nimi, přestože nemusel.

1. Jste muž, nebo žena?

- Muž
 Žena.

2. Setkali jste se někdy se jménem Janusz Korczak?

- Ano.
 Ne.
 Nejsm si jist/á, ale něco mi to říká.

3. Kde jste se se jménem Janusz Korczak setkali?

Nápověda k otázce: *Pokud odpovíte "jinde", sdělte prosím v jaké souvislosti.*

- V práci.
 Při studiu.
 Knihy, časopisy a jiná média.
 Jinde.
 Nesekal/a jsem se.

4. Jak dlouho už se práci s dětmi věnujete?

- Méně než 2 roky.
- 2 - 5 let.
- 5 - 10 let.
- Více než 10 let.

5. Seřadte principy výchovy do pořadí, které je podle Vás důležité pro správný rozvoj dítěte. Nahoře = nejvíce důležité, dole = nejméně důležité.

Nápověda k otázce: *Seřadte odpovědi přetažením do pravého sloupce.*

Pro rozvoj dítěte je důležité, vyvolat v něm schopnost nést zodpovědnost za své činy.

K tomu, aby se dítě úspěšně rozvíjelo, musí mít dobrý vzor v dospělém.

Překážky, které dítě musí vyřešit, ho vedou ke snaze o zdokonalování se.

Je důležité, aby vychovatele, nebo rodič, chránil slabší a utlačované a učil tomu i dítě.

Dítě má nárok na úctu a důstojnost jako dospělý.

Dítě má nárok spolupodílet se na vytváření pravidel, podle kterých se bude řídit.

6. Myslíte si, že je některý z uvedených principů v dnešní škole využíván?

Nápověda k otázce: *Můžete vybrat všechny principy, nebo možnost "nemyslím si, že je kterýkoli z uvedených využíván"*

- Pro rozvoj dítěte je důležité, vyvolat v něm schopnost nést zodpovědnost za své činy.
- K tomu, aby se dítě úspěšně rozvíjelo, musí mít dobrý vzor v dospělém.
- Překážky, které musí dítě vyřešit, ho vedou ke snaze o zdokonalování se.
- Je důležité, aby učitel, nebo rodič, chránil slabší a utlačované a vedl k tomu i dítě.
- Dítě má nárok na úctu a důstojnost, stejně jako dospělý.
- Dítě má nárok spolupodílet se na vytváření pravidel, podle kterých se bude řídit.
- Nemyslím si, že je kterýkoli z uvedených využíván.

7. Myslíte si, že některá z uvedených myšlenek, by si zasloužila větší pozornost, než která se jí v dnešní škole dostává?

Nápověda k otázce: *Je možné uvést všechny odpovědi, nebo možnost nemyslím si, že by se kterékoli z uvedených myšlenek mělo dostávat větší pozornosti, než která se jí dosud dostává.*

- Pro rozvoj dítěte je důležité, vyvolat v něm schopnost nést zodpovědnost za své činy.
- K tomu, aby se dítě úspěšně rozvíjelo, musí mít dobrý vzor v dospělém.
- Překážky, které musí dítě vyřešit, ho vedou ke snaze o zdokonalování se.
- Je důležité, aby učitel, nebo rodič, chránil slabší a utlačované a vedl k tomu i dítě.
- Dítě má nárok na úctu a důstojnost, stejně jako dospělý.
- Dítě má nárok spolupodílet se na vytváření pravidel, podle kterých se bude řídit.
- Nemyslím si.

Dětská samospráva: Janusz Korczak inicioval vznik dětské

samosprávy v sirotčinci, jenž měla tři orgány – mimo radu a dětský sněm i kamarádský soud. Účast dětí v těchto orgánech je měla předně naučit schopnosti se samostatně rozhodovat a nést odpovědnost za své rozhodnutí.

V rámci "Kamarádského soudu" si děti, ve spolupráci s vychovateli, určily pravidla a zákony, podle kterých se měly chovat. Tato pravidla potom platila jak pro děti, tak pro vychovatele.

8. Myslíte si, že kdyby dnešní děti ve školách dostaly možnost takovéto samosprávy, že by to bylo pro jejich výchovu přínosné?

- Ano, jsem naprosto přesvědčen/a, že by to bylo přínosné.
- Myslím, že by to bylo přínosné, ale pouze za určitých podmínek (nebyla by schválena moc volná, nebo naopak přísná pravidla, platilo by to pro děti až od určitého věku...atd.)
- Ne, nemyslím si, že by to bylo přínosné.
- Neumím posoudit.

9. Uplatňujete v práci s dětmi nějakou zásadu, pravidlo, kterou jste vymysleli ve spolupráci s dětmi?

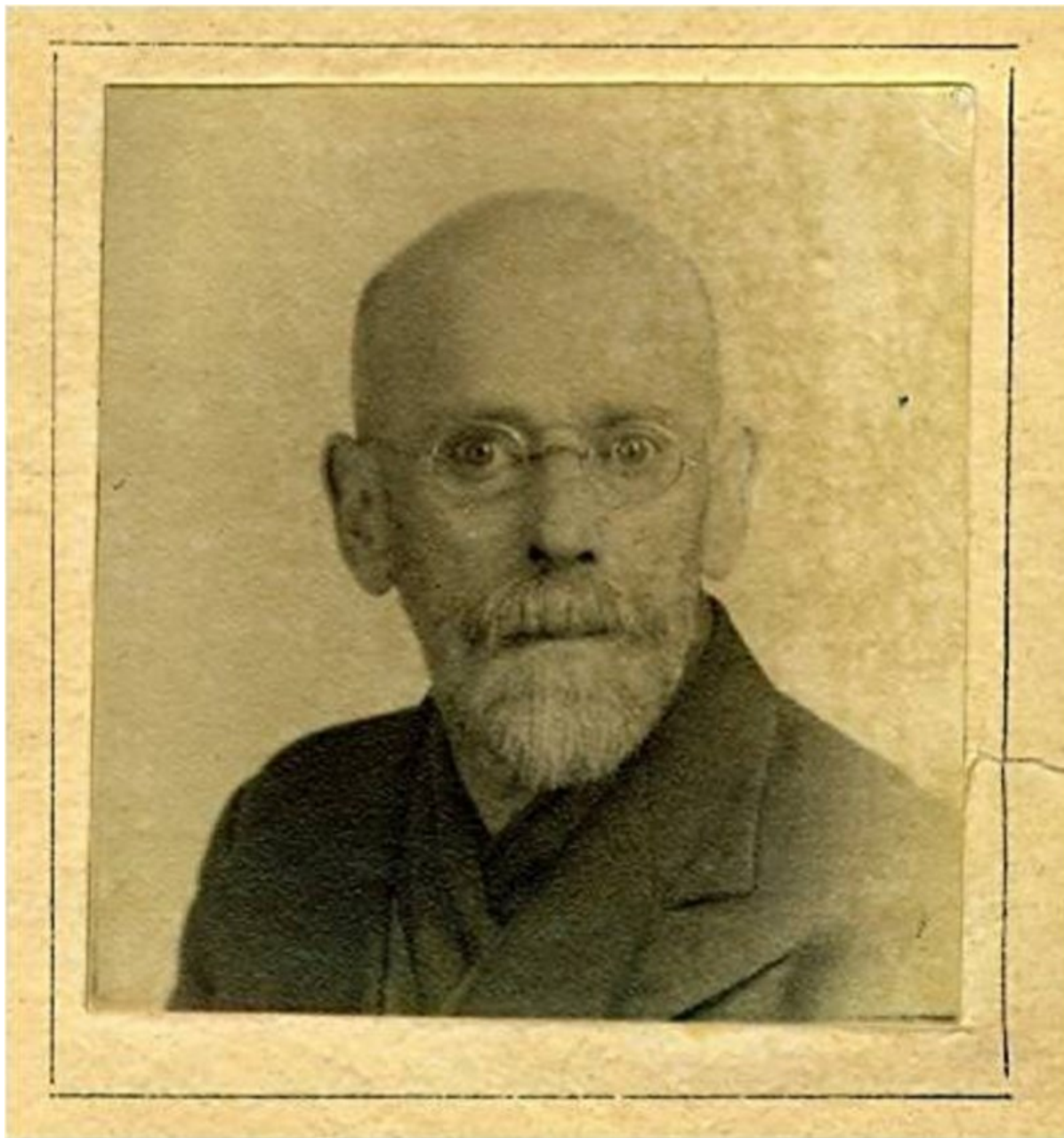
- Ano, alespoň jednu.
- Ano, celá výuka se řídí zásadami, které jsme společně vymysleli.
- Ne.
- Zkoušeli jsme to, ale neosvědčilo se to, protože...(doplňte)

10. Myslíte si, že by bylo dobré, aby bylo větší povědomí o osobnosti Janusze Korczaka?

- Rozhodně ano.
- Spíše ano.
- Spíše ne.
- Rozhodně ne.

PŘÍLOHA P IV: FOTOGRAFIE – JANUSZ

KORCZAK, VYHLAZOVACÍ TÁBOR TREBLINKA

Zdroj: http://www.moderni-dejiny.cz/publicfiles/userfiles/image/metodika/ostatni/800x800_korcza_k_stara_fotka.jpg

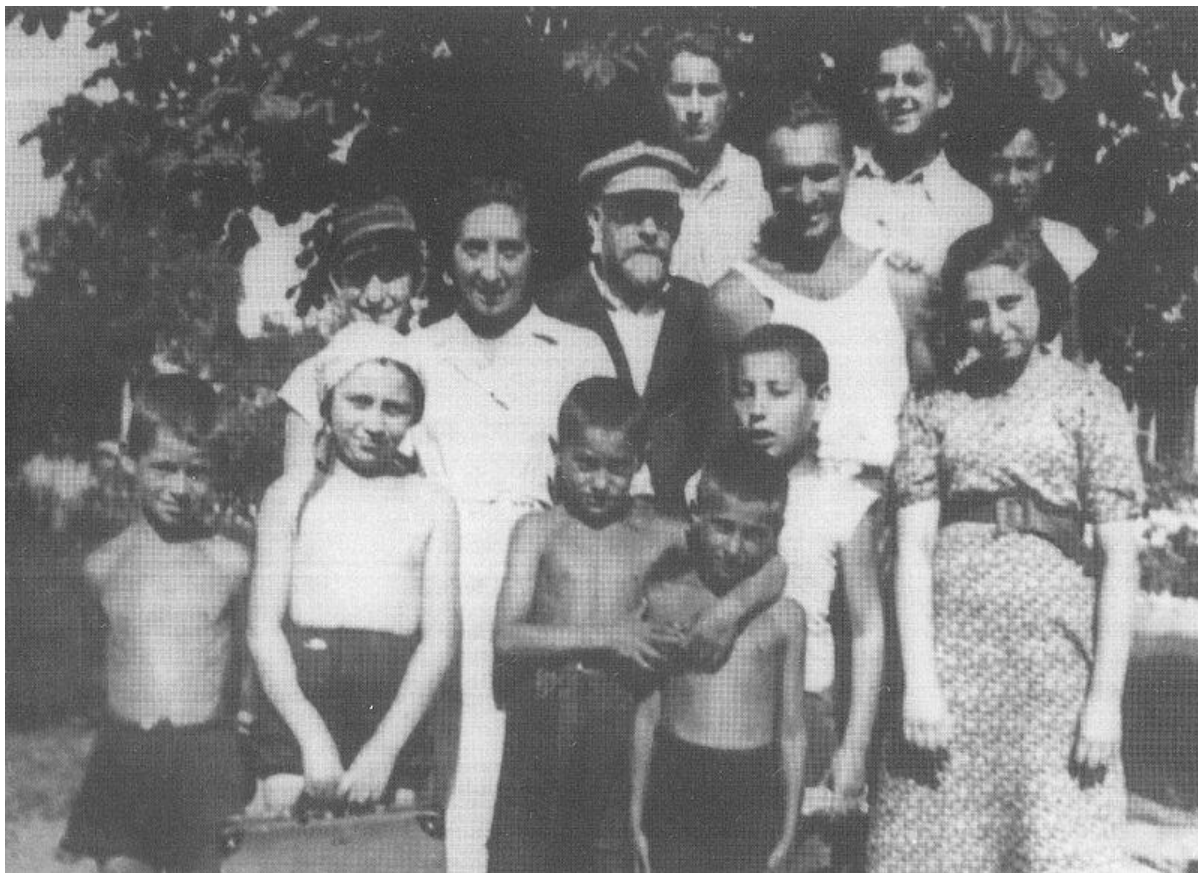
**PŘÍLOHA P V: FOTOGRAFIE – PAMÁTNÍK JANUSZE
KORCZAKA S DĚTMI, ŽIDOVSKÝ HŘBITOV, VARŠAVA**

Zdroj:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:251012_Janusz_Korczak_monument_at_Jewish_Cemetery_in_Warsaw_-_03.jpg

PŘÍLOHA P VI: FOTOGRAFIE – JANUSZ KORCZAK S DĚTMI

Zdroj: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Janusz_Korczak_Misza_Wr%C3%B3blewski.jpg

PŘÍLOHA P VII: FOTOGRAFIE – JANUSZ KORCZAK A STEFANIA WILCZYŃSKA

Zdroj:

http://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/1,54420,15063001,Pomagala_Zydom_w_czasie_wojny_Bedzie_miala_swoja.html?disableRedirects=true